

Елементи број 8 (април – јуни)

ПОЕЗИЈА

НИКОЛА ДУКОСКИ

Се настанува од љубов(та)

Најпрво е ритамот на срцето
Тој, вродениот што никогаш не лаже Там там там, та та там там...

Следен е погледот што се огледува,
Па погледот пред првиот допир,
Па контактот,
Па спојот
Спојот на дланките што се вкрстуваат.
Сврзно ткиво што ги сврзува сите поткожни клетки

Потоа, потоа се обмотуваат душите
Се вртат како виуги една во друга.
Околу себе, а меѓу себе,
Околу вратот, а низ вените,
Околу стравовите, шавовите и надежите.

Најголема(та) неотелотворена сензација трансформацијата на љубов
Таа кога љубовта се расцепува и се дели како да завршува,
А всушност се претвара во нов плод зачат од неа
И се така,
вечниот танц
До танцот вечен, каде душите на оние што се љубеле
Продолжуваат да танцуваат низ друга форма
Низ виорот на ветрот
Низ грмотевицата
Низ зракот прекршен
Низ...
Низ и долж вечноста.

Lud sam za tobom, ali ovo jeste vreme ludih, i ja ću za nas osedlati strah,
A ti me ljubi do zla, dok ne izgubim dah.

Поџми

Ми доаѓаат поџми,
Без дилџми
Морфеми
Во сон ги пишувам
А не се покренувам да ги запишам
Ниту да ги заштитам
Да му се заблагодарам на универзумот што ги спуштил низ мене.
Дали тоа е неволноста или неверноста
Не знам
Но не можам да стојам исправен
Пред универзалната мудрост
Или изборот од зборот
Да не вежбаам да живеам
За и други да научам како да живеат кога не им се живее
Како да седат простум а да не лебдат
Како да зборуваат низ себе а да не се тие туку космичка сила што глас има
Сама да се накуца
Па да не избрка од универзумов на клоца.

Нова љубов

Во мене се буди нова љубов,
Се' во мене буди нова љубов
Буди љубов се во мене
Мене во љубов се буди
А јас стареам, природно е
Живееме се нови и нови животи
Па на пати се враќаме на старите

Планина земна

Несоборлива планино

Несоглолива ледино рамна

Прв пад стојам пред тебе

Немоќен, дотолчен од денот на помислата дека ти можеш да постоиш во мене.

Свезди без месечина

Свездите ќе бидат секогаш тука за месечината

И покрај тоа таа не ќе стане дел од нив.

Ќе биде најсјајна за една перспектива која може да ја искаже со зборови

За земјата, што незаземјена

Лебди и врти низ овај универзум.

ИВА ПЕТРЕСКА

Плетка

Да можев сега да те стегнам

силно меѓу овие празни дланки,

да те растурам како

подредена низа, шпил од карти,

да те истурам како

сируп од капини врз бело платно,

да те запечатам како

восок на љубовно писмо,

да те провејам како

свилена крпа на разигран ветер.

Да те најдам во светот и

да го следам секој твој чекор,

да те будам пред Сонцето да зајде,

да му шепнам на дождот дека те сакам,

и тој шепот низ уличните празнини

тебе да те најде.

Да можев да те вжарам во мојата кожа,
и да те носам на мене како отмен украс,
за да не те одели од мене никој,
за ние секогаш да постоиме.
Да те украдев од твоето затворено катче,
и да те однесев под сите неизбројани ѕвезди,
за тие да станат наши
кога молкум ќе ги изброиме.

Да можев да брцнам во светскиот џеб,
и од сите луѓе да те извлечам тебе,
да те скријам од сиот свет,
да те засолнам во сатенската дипло во мојот skut.
Ќе се престорев да можев
во ладнокрвен рептил,
за да те допрам и да го истиснам
од тебе сиот студ.

Да можеше да биде
се што некогаш сум посакала,
на овој свет ќе останевме само две,
ќе менувавме облици и форми
ама ќе живеевме живот оскуден.
Ти си човек, а не си ни мој,
ти си таму некаде свој,
а јас?
Јас си поставувам стапици,
се втурнувам во виулици,
осудувам живи грешници
додека грешам повеќе
од мене што ми е згрешено,
додека пробувам да отплеткам
нешто што не е ни заплеткано.

Градско дете

Градот си ја искрцка половината
и ги оптегна рацете врз нас
и еден по еден почна
да не фрла да лебдиме во воздухот.
Градот ја сокри месечината
со светилките свои ѝ го засени отсјајот,
ни го продолжи денот
за полесно да го уништиме.
Градот ја изгази дивината,
паразитски се расеа на секаде
почна да расфрла од своите отрови
набрзина почна да ги коси полињата
и да блуе како после лудо пијанство
врз невините простори.

Градот, пропаднат адолесцент
се оживеа толку многу што се изгуби
сам во својата котлина,
Се прелеа како млеко што врие.
Скржавец е тој, што ја упива
како жедна билка летната топлина.
Град што не знаел да спие.
Град што како подмолна змија
во дувлото од гасови се крие.
Град што се гради со грдно градиво,
грандиозно што грди градини,
градирано ги гавира градите
што го исполнуваат градниот кош.
Звук што пука и клоцоти
гр-гр-гр-гр...звучи соодветно.
А луѓето се градот, нели?

Се будам наутро
и мирисот на зима замелушено ме обзема.
Градско дете.

Спасувачи

Никој нека не ме спасува!
Нека не пробува да ме откопа
од моите мали вирчиња кал
кои ме влечат како жива песок
се подлабоко внатре во себе.
Никој нека не ме спасува!
Од закоскеното блато
што под табаните гребе.
Јас не сум за спасување,
сама си ја си ја ископав дупката
и удобно е овде.
Закитете ме со позлатен орден,
за делото што го создадов од калта.
Јас правам статуи, инсталации
од своите грешки, јас вајам.
Шлакам, покривка врз емоции,
Ерозии пополнети со плунка и шлајм.
Никој нека не ме спасува!
Мразам да ме жалат,
натажени погледи, кукавици.
Непризнание на индиферентноста!
Јас не се жалам, не ми требаат емпатии.
Сакам воодушевување на облиците
што ги создавам од животот.
Сакам проширени зеници,
стеснети шареници
од страв и почит, не од симпатии.
Никој нека не ме спасува!
Осудувам херои и храбри подвизи,
витешки манири и зацрвенети образи.
Јас сум си давеникот и спасот во мојата приказна.
Моја е приказната,
не одземајте ми ја.

Никој нека не ме спасува
од мувлата што ми ги покрива рацете,
кадифе е!

Никој нека не ме спасува
од жицата што однатре
ми чепка во органите и ме растура
животот е поубав-аморфен!

АРЛИНДА ГУМА

СМРТТА НА КЛОВНОТ

Во Алепо вчера беше убиен клоун.
Неговата смрт беше пренесувана во живо.

Разиграни наслови како што се:
„Како навистина да ја заспиете вашата убавица“
„Кокосово масло за посилни корени на косата“
„Десет работи што жените ги сакаат“
лебдеа покрај неговата фотографија, во весникот.

Во Алепо вчера беше убиен клоун.
Особени карактеристики на жртвата:
Црвен нос и портокалова коса

што ги научи децата како да се смеат на бомбите...
што ги научи децата како да се потсмеваат на смртта...

Како што паѓаше,
тој направи лице на смртта;

децата се смееја,
гледајќи го неговиот пад како елемент на неговата кореографија,
дел од рутината што ја изведуваше пред бомбардирањето,
потоа го чекаа клоунот да стане,

и да се поклони за да им се заблагодари за нивниот аплауз.

Тие чекаа долго време,
чекаа толку долго.
Сè уште чекаат да заврши „финтата“...

Во Алепо вчера беше убиен клоун.
Сите ние на Фејсбук го притиснавме копчето лајк,
(со истата ноншалантност како што пилотот го притисна копчето „фрли бомба“),

И потоа преминавме на поважни работи,
како, на пример, промена на нашите профилни фотографии.

COVID-19

Во Атина се дезинфицира статуата на Перикле;
и со добра причина, сите тие идеи за слобода и демократија
се судираат со ерата каде човештвото комуницира со GIF-ови.
Ниту статуата на Данте преку морето не оди толку добро;
цели два часа лежеше во кома,
шлагната од поранешен професор по компаративистика отпуштен заради
кратења,
сега физички работник и дезинфектор на статуи.
Во Тирана на непознатиот војник му беше издадена маска со поминат рок;
има лесна сува кашлица и блага температура, но брзата помош
бараат нечији детали пред приемот,
и тој не ги знае неговите детали бидејќи е Непознат војник.
Статуата на Мајка Тереза пред универзитетот поминува подобро;
изложеноста на лепрозни дава одреден имунитет и дополнително,
празните предавални се ослободени од радосното зурење
што може да донесе инфекција.
Во Франција, Јованка Орлеанка треба да биде запалена по втор пат.
„Ништо лично“, ја информира претседателот нејзината статуа,
„Ова се само безбедносни мерки.
Низ историјата долгата коса била носител на вируси;
така беше во ерата кога првпат те изгоревме, така е и сега“.

Статуата на Волтер ги слуша зборовите и одмавнува со главата во знак на резигнација.

убеден дека е дојдено време да се откаже од битката против неа;

нека Јованка Орлеанка зборува слободно. (Од крематориумот.)

Во Англија, статуата на Шекспир беше информирана дека мора да ја прифати идејата дека ќе ги „изгуби саканите“.

„Но, има ли некоја посакана од Јулија? статуата тажно мрмори.

Во Германија статуата на Маркс игра шах со матичниот лекар;

„Засега си асимптоматичен“, ѝ вели докторот на статуата, за да ѝ го одвлече вниманието, да ѝ го зграпчи гребенот.

А во Шпанија статуата на Сервантес оди уште полошо;

со денови бил клинички мртов и реанимиран,

тргнал во транс да го преработи Дон Кихот;

но овој пат во емотикони, како што бара нашата ера.

Постои спектакл на вонредна состојба што никнува низ целата планета;

диктаторите ги изнесоа своите тенкови на плоштадите

да се борат против молекуларната хемија, резервоар наспроти молекула.

Статуата на Перикле гледа, неговите раце ја стегаат со главата,

птици, викање, клукање во жолчното кесе,

од кои произлегоа идеите за слобода и демократија.

Препев од англиски јазик: Сашо Огненовски

ЛЕДИЈА ДУШИ

МОЈАТА СЛОБОДА

Едно суштество побеле

На сидот,

Вљубено

Со контурите

Од твојата сенка.

Под месечината...

Го слушам гласот
Што се појавување
Пред мојот поглед.
Гнездо од светла...

Ми недостасуваат
Акордите
Од нечуена
Музика.

Давење
На моите соништа,
Со лисици на рацете.

Мојата слобода
Живее во планините,
Најстариите
Од отровните растенија.

КАЛУЃЕРКА

Прво се појавија орлите
Во една ноќ
На измамничките светла...

Во страв...

Гласот на мојот сон
Ми го поплави
Увото,
Тече
Крв
Врз моите прсти...

Да се заборави...

Мојата глава

Азил
На осамените суштества...

Сакам да живеам
Зима
Што трае вечно,
Со петел што пее
Во мојата глава,
Смртта на птицата
Во мојата душа.

Препев од англиски јазик: Сашо Огненовски

ЃОРЃЕ СИМИЌ

НЕВАЖНА РАБОТА

секој нерв од моето тело
се грчи
во моментот на невнимание
кога на бутината
ми се спушта дланка
правејќи од мене
уште една неважна работа
која само служи за да
му даде потпора

БЕВМЕ ДОБРИ МОМЦИ

растевме слично
на спротивните страни
од нашиот мал град

запишавме добри школи
трениравме кошарка
од часовите по глума
трчавме на англиски

одвај чекавме да
побегнеме таму
каде што нема да не познаат
љубопитните соседи
што по нас викаа
идеалните синови

мирни како девојчиња
убави и умни
ќе бидат сјајни зетови
ги храбреа нашите мајки
сите тие роднини
што не насетуваа

беа добри момци
некои велат дури и сега

ТАМУ КАДЕ ШТО СВЕРОВИТЕ ЈА КОПНАТ ЖЕДТА

бранот
врз морската шир од излижаниот тексас
додека седиме на балконот
и се допираме
само со копнеж и со голо око
пулсира

Препев од српски јазик: Сашо Огненовски

(Од поетската збирка „Бевме добри момци“, Прометеј, 2022, Нови Сад)

ХОЗЕ ЕДУАРДО ДЕГРАСИЈА

ОД ОГНОТ
На Марио Цезарини

Од оган камењата и облаците се родени,
дождот би можел да ги пресоздаде шумите и морињата
таму каде што рибите уживале во слободата
на своите сребрени крлушки.

Од огнот на вулканите и јагленосаните камења
зборовите се исковани,
поезијата би можела да биде лава и вода и руда
и да владее со темнината на универумот.

Кога згасна огнот
настана пепел што ни се наталожи на косата,
зборови што сакаа да ги пресоздадат значењата
таму каде што не постоеше ништо освен тишина.
По огнот што го лижеше мермерот и дрвото,
останаа јагленосаните форми на лозата
а вилинските коњчиња би можеле без страв
да ги рашират своите чисти
и просирни крилца во воздухот.

Дури откако се изгаси огнот,
пламењата ни кажаа по што се дојдени
ги изгорела виновите лози
и старите вина во дабови буриња,
и тогаш настана поезијата,
од тогаш огнот ги голта страниците на книгите и душите,
зборовите пак велат дека конечноста и вечноста
се очекувана слобода.

ТИШИНАТА НА АПОКАЛИПСАТА

Како да е возможно да се разбере тишината
Кога нотите на симфонијата сè уште одсвонуваат во просторијата,
или кога свилените чорапи се лизгаат надолу по нејзините нозе,
или кога птицата ги одмора своите крилја на стреата од куќата.
Тишината како безвучен сликовит звук –
отсуство/ присуство во вид на боја на уметничка слика,

или послушноста на свончето кога молчи.

Да се наслика (напише) обликот на тишината, отворен простор,
изненадна димензија на некој кој некогаш бил присутен.

Да се издлаби тишината, белата мермерна статуа
изгубена во темнината во паркот ноќе.

Замисли ја тишината кога се згуснува

како цвет што ги отвора своите ливчиња

кон сонцето што изгрева,

или кога дождот запира на лозјето, на планините.

Така тишината го добива гласот на каменот

кога оддалеченоста се зголемува помеѓу љубовниците.

Тишината на пченицата што се крева во летното попладне

или кога сеното личи на искршени сидови во полето;

тишината кога една цикада умира неочекувано,

или кога ќе се смири детскиот рекет.

Тишината што се сместува на месечината

кога таа го покрива сонцето во еклипса,

или во апокалипса.

Тишината како парабола или елипса,

кога аедо престанува да го раскажува епот,

или кога пејачот ги заборава зборовите на песната

и зјапа безгласно и длабоко во публиката.

Тишината на создавањето на сè што постои

неколку милиони години по големата експлозија,

тишината на јунакот пред да види како крвта му се лее

и пред да почувствува дека срцето му сопира.

КАКО СЕ ГРАДИ КУЌА

Има луѓе кои се жалат на несовершеностите на нештата,

напротив, јас повеќе го вреднувам тоа што е незавршено.

Пукнатината што исчезнува е важна

отворот на сидот во долгите летни попладниња,

дамката од вино на неделниот чаршав за ручање,

дамката на чаршафот од стариот дрвен кревет

каде љубовниците гореле во есенските ноќи.
Ги ценам урнатините и рушевините, изгубените, пропаднатите.
Можеби затоа што мојата душа е направена од партали,
или од парчиња чинии и шолји и чаши
и рѓата на ножевите, вилушките и лажиците
кои тонат во исконската кал на старата куќа;
можеби затоа што јас сум направен од овие нешта
од кои желбата за живот и смрт е направена
и од сите соништа заборавени во портретите
на старите тетки и предците.
Ја предвидувам судбината на оние стари нешта
кои биле изгубени паднати на подот од тајниот брак,
вниманието ми го привлекува бисерот што паднал на таванот од собата;
непронајден никогаш,
а сепак постои и сјае.
Можеби поради тоа што можам да го видам несовршеното
можам да почнам одново,
како некој кој гради куќа што се спротиставува на сите ветришта.

СÈ

Сè што го преживува времето
е како мермерен под
белото на гробот,
сè што останува на земјата
по сувите есенски лисја
полека се рони,
сè што останува од симболите
на древните цивилизации
и денес нè трогнува
со својата плот сè уште човечка
сè што е оставено среде рушевините
од сидиштата на старите тврдини,
сè што е упорно за да преживее
кога само пепелта се наталожува
во дневната соба и во другите соби од куќата, прашината.

Сè што во мене се населува со генерации
минати и стари и мртви нешта,
сè сакам да живеам
со здивот на мојата поезија.

Препев: Даниела Андоновска-Трајковска

КОНСТАНТИН СЕВЕРИН

ЏОРЏО ДЕ КИРИКО

од мал научив да го чекам доаѓањето на Заратустра
да гледам низ прозорецот во лешевите на илузиите
и да го сликам во самракот внатрешниот живот на времето
кое скита меѓу сводовите куклите саат кулите
изолираните статуи возовите мапите амблемите на меланхолијата
маѓепсани од загатките на самотијата и носталгијата
плачејќи во ноќта на перница во пламен

постепено ја дешифрирав душата на Југот
преку книгите на еден поет и мислител од Северот
не случајно според мене медитеранските градови
имаат длабоки и чудни сенки на Готските катедрали
сенки – суштество сенки – сеќавање сенки – збор
повлекувајќи се незабележително во концентрични бранови
од анемичните вени на луѓето кои стануваат предмети

ги вдишувал нијансите на бојата преку порите на црквената кула
ги слушал нијансите на болерото испеано од мојот ангел чувар
на безвремената средба меѓу зајдисонцето и изгрејсонцето
ги вдишувал сенките од олеандри на Санта Кроче Плоштадот
уживав во нијансите на портокалово во кафулето на Ван Гог
шверцувал нијанси на галежи за Алцесте
сончевото лице ротираше сè подлабоко од чистите сенки

сакав да го видам светот преку очите на првиот човек во вселената
во самотна и болна мигрена на напади од аура
и одеднаш бев погоден од духот на светот
завиткан во топки и снопови светлина во откровенија и халуцинации
во сè поболните градови полни со бесмисла со ампутирани вистини
ги барав трошките на вистината за да го сакам тоа што ми остана
енигмата на нештата и чекањето на кристалната гилотина

ги гледав флуоресцентните вени во моите раце во темницата
моите стапала како трчаат без мене низ зборовите на првобитниот текст
срцето чука со атавистички звуци во Грчките статуи на Медитеранот
меланхолијата блика како лава од празните орбити на куклите
сè што насликав беше само вечно враќање на првиот поглед
кој ми беше даден во ерата што не може да се декодира
без идеи и идеали
за да го опфати чудото на крилјата на мистериозните пеперутки на уметноста

24 август 2020

ХИЛМА АФ КЛИНТ

кога бев мала барав гнезда на бувови помеѓу погледот и звукот
во градината на Карлберг Палатата за да научам да ја гледам безвременоста
мислев дека дури и во соништата ме следеа големите тркалезни очи со бели
веѓи
сите бои на денот никнаа како семки во црна коцка
од која растеа боцките на зборовите: срце време крст плод замок ѕвезда
остров
цвеќе дрво сфера вода триаголник логаритамска спирала лотус око песочен
часовник
зборовите се ноќни семиња во погледот на Бог

во младоста почнав да сликам портрети и пејзажи
со очи слепи за сеќавања
сè додека книгите на Блаватски и Штајнер или медитациите на De Fem групата
на моето горливо срце не му ги вратија сликите на детството со допирите на
вечноста
постепено ја мапирав душата и видливото со моите очи празни од минатото

и можеби немаше да ги дешифрирам астралните облаци без мапите на морињата на дедо Густав
без љубовта на мојата слепа мајка моите пријателки
и мојот небесен водач Амалиел
тој кој мојата рака ја водеше на белото платно со прецизност на молња

ние сме нерални сенки на реалниот свет кој запира пред портите на ретината
да се слика значи да се биде обликуван од безвремените а не од историските
настани

сакав на светот да му ги дадам светлите корења на нештата
светата геометрија прска од длабоките фонтани на невидливото
чувствував како кометата интензивно го допира епидермисот на моите прсти
и продлабочувањето на линијата на животот од духовните нешта на квантниот
свет

ќе си ја отсечев раката со која сликав ако не беше откровението на
архетипскиот универзум

открив очи насекаде во напуштеното поле на небото на крилјата на
пеперутките

на плаштот на сестра Хермина на буковите лисја и античките грчки столбови
илјадници погледи продолжуваа да се гнездат во моите празни орбити за да
го нагризуваат ирисот на бојата на платната насликани со Амалиел
коишто можев да ги скријам само од слепите очи на луѓето околу мене
мислев дека човештвото не е подготвено да ги разбере моите слики
тие не би можеле да ги отворат очите кон свет што би траел вечно

сакав живот што се издигнува како роса од слоговите на молитвата
и дозволив внатрешните рани да цутат во космички форми
тетовирани со мистериозни зборови мапи и метематички дијаграми
понекогаш се чувствував како да сум испишана со рака од некој паралелен
универзум

некој чуден конвулзивен кожурец истресен од некоја небесна калиграфија
со широко отворени букви за мистеријата на погледот
да се гледа значи да се верува во зборот што не може да биде виден

22 октомври 2022

ЛИН ФЕНГМИЈАН

мојата уметност беше една напната приказна за хармоничната боја и емоцијата
збратимени во небесниот гребен кој ги обединува Западот и Истокот
но колку ли е тешко да се прегрнат во едно срце два света со различни корени
и колку е остра осаменоста кога бесцелно талкаш
по патиштата помеѓу нив
придружуван само од музиката на обилните и ритмични движења на четката
во време кога историјата беше Пепелашка на светот
ги избркак моите кошмари преку сликање на Дамата со флејта на оризова хартија

сè што во Париз научив од професорите на Ван Гог
Матис и Модилијани
го претопив во садот на Кинескиот сензибилитет и спиритуалност
гравурите на камен од Династијата Хан цртежите на Сонг и Јуан порцеланот
тие ја водеа мојата рака и внатрешниот ритам на светлината што бликаше од
длабочините
но стравот од тоа да бидам проколнат во весниците ме
присили да ги уништам со млазеви вода
експресионистичките слики од серијалот Болка и Човечност и да ги фрлам во
тоалетот
моето страдање ги впи во затворската ќелија сите Болки на Човештвото

Ги сликав кинеските чувства со западни техники и замисли
и го опишував човечкиот очај преку голи жени
со згрчени фигури и експресионистички вресоци
достојни на Мунк
и во четирите години зад решетки го најдов моето вистинско Јас со радост
и покрај сите прогони понижувања и казни
и нестрпливо си барав гнездо за душата на саксиски растенија
место што пулсира како срце помеѓу гром-птицата и рајската птица

го градев мојот карактер со медитирање на зборовите на Лао Ци и се бранев
себеси од злата на векот со сета добрина и љубов
си ги гледав мислите зборовите и делата
и во правот на љубовните приказни и сеќавањата за Кина Париз Минхен и Хонг
Конг

очајно го барав немирот и внатрешната музика
дури и кога трагата на крвта на историјата влезе во моите орбити
и течеше во огромен број црвени песочни часовници преку порите на
оризовата хартија

во отсуство на уметничка музика и приказни општествената крв се суши
само љубовта кон создавањето го одржуваше моето срце смирено среде
бурата

и ме натера да талкам надвор од видливиот свет
и кога понекогаш четката ќе ги допреше Едиповите полуотворени очи
се стресував кога ќе почувствував дека човекот е посилен од судбината и си ја
крепев душата со најубавото сеќавање крилестото виножито од стотици
мандарински патки од моето родно село
13 декември 2020

Препев: Даниела Андоновска-Трајковска

ПРОЗА

ПЕТАР СТОЈАНОВСКИ

-Писателот е генералот, а буквите се неговата армија. Од генералот зависи
како ќе ја подготви неговата армија, во која формација ќе ја постави и кое
оружје ќе и го даде за да биде уште помоќна!-

-И тогаш кога најмногу ќе ти бидат потребни и кога неизмерно ќе ти
недостигаат, кога ќе сакаш силно да ги стиснеш и припиеш на твоите гради,
тогаш нема да бидат до тебе. Со солзи во очи ќе се сеќаваш на деновите
поминати со нив, а помеѓу тоа време и сега, секогаш ќе постои мост. Мост, кој
што нема да можеш никогаш да го поминеш, а секогаш ќе можеш да
погледнеш на другата страна и ќе ги видиш тие ангелски лица кои те израснале
и оформиле како личност. Сакајте ги и почитувајте ги своите родители, зошто
на тој начин се почитуваме и себеси. Вечноста не постои, затоа живејте го
сегашниот миг, за да не треба утре да живеете во минатото.

Врз темелите од крајот на некоја лоша етапа од животот, обидете се да го
градите почетокот, иднината на вашето ново поглавје, вашето ново

патешествие. Ако не се обидете, никогаш нема да знаете колку цврста ќе биде таа градба. Дали ќе трае вечно како пирамидите во Египет, или ќе падне како Берлинскиот Сид. И тогаш кога животот ќе те тресне од земја, стани, исправи се, истреси ја прашината од тебе и удри си една шлаканица, затоа што си го дозволил тоа !-

ГЛАВА ПРВА

Паѓам на колена, па пак станувам, тешко дишам, се гушам, нозете ми се тресат, дланките ми треперат, челото ми се поти, капките пот навлегуваат во моите очи, ги бришам со прстите, мртви тела насекаде, тригодишно девојче со играчка в раце беспомошно и неподвижно лежи, притиснато со голем блок од зграда што паднал врз неа. Погледот ѝ е вперен во мене. Застанувам, повраќам, телото ми се грчи. Не ова не е вистина, ова е само лош сон. Се допирам, сфаќам дека постојам тука во овој момент, ме обзема параноја. Сирени од единицата за брза помош и полицијата пиштат насекаде, го насочувам и го фокусирам погледот лево-десно низ урнатините, па погледнувам нагоре, зградите се преполовени, сцени како од битката за Нормандија. Раскрвавени тела, мајки плачат по своите чеда, а деца осамени лутаат, плачат и си ги бараат родителите. Пожарникарите ги гасат огновите, ги пребаруваат урнатините, можеби сè уште има некој жив под нив. Повторно паѓам, се исправам и куцајќи со едната нога сфаќам дека сум повреден. Нека оди сè по ѓаволите, крварам на глуждот. Но, не се предавам, продолжувам напред, ја барам неа, нејзината зграда, каде што работи или барем тоа што останало од градбата, Хотелот Ibis Consercion каде што до пред половина час беше на нејзиното место. Студена пот ме облива, рацете ми се тресат, телото ми трепери, но продолжувам низ булеварот 154. Треба да сум со моите другари пожарникари, но мислите ми се кај сестра ми. Сигурно е добро... Продолжувам напред, во главата ми поминуваат милион мисли, само таа ми остана, само неа ја имам. „Немој и ти да ме напуштиш, даде“, лутам, не запирам, уште минута имам пеш, ова е хаос, како одеднаш да се случуваат освојувањето на Берлин, нападот на Перл Харбор и Виетнам. Продолжувам низ трговскиот центар Mall Plaza El Trébol, прилично нова градба, којашто му се спротивставила на земјотресот со сета сила, само стаклените покриви ги нема, газам по езеро од стакло, поминувам низ под од неколку мртви тела. Пред вратата паднат столб потиснал една жена, кутрата, а била пред самиот

излез. Алармот ечи низ целиот објект, црвени сирени укажуваат на евакуација, луѓето веќе одамна го напуштиле објектот, а јас го скратувам патот за да стигнам до хотелот.

Иако куцам со едната нога, болката не ја чувствувам, само една работа ми е важна. Да ја видам сестра ми жива и здрава. Продолжувам низ паркингот, се пробивам низ колите кои заедно со алармот од трговскиот интерпретираат една депресивна, ѓаволска мелодија, која звучи како олицетворение на злото. Се тетеравам низ паркингот и погледнувам пред мене, наоколу и сè уште не можам да поверувам дека природата може толку да му спротивстави на човекот. Хотелот Ibis Consercion се наоѓаше пред мене и имаше што да видам, половина градба се наоѓаше распадната, пожарникарите само што пристигнаа и побрзав за да им се придружам. Поминувам низ Авенијата Pdte.Jorge. Alessandri Rodriguez, која се наоѓа пред самиот објект. Хотелот се содржи од две симетрично поставени згради. Зградата каде што треба да биде сестра ми е најразрушена. Застанувам, погледнувам нагоре и солзите сами почнуваат да ми течат, липтам како мало дете, но сепак постои надеж, не е сега ниту време, ниту место за да попуштам и да им се препуштам на емоциите. Им се придружувам на колегите пожарникари, земам опрема, го облекувам заштитното одело, ја стегам и ја припивам на грбот боцата со кислород, го навлекувам заштитниот шлем на главата и маската против отровни гасови и чад, и, игнорирајќи ги наредбите од претпосавениот, се упатувам директно кон зградата во којашто би требало да е сестра ми Нивес. Со помош на скали, бидејќи влезот е непристапен од одронот на зградата, со другарите влегуваме низ најблискиот прозорец на првиот кат. Се наоѓам во просторот, глетката е запрепастувачка, крвта бруи како вкрстени реки кои се сечат меѓу себе, гнасејќи го целиот под од мермер. Многу мртви тела наоколу, рецепцијата каде што би требало да биде сестра ми е отсечена со урнатини, а јас упорно, како лудак, започнувам да викам на сет глас:

„Нивееееес! Нивееееес! Нивееееес!!!

ГЛАВА 12

Капките од поројниот дожд насилно го милуваа асфалтот на раскрсницата каде што се пресекуваа Десеттата авенија и Јужен Гренвил. Средните жолти светла од семафорите непрекинато трепкаа, свирките од колите доминираа, надвикувајќи го дури и звукот од дождот. На олку прометна раскрсница едвај

на крај се излегуваше со семафор, а не пак, без него. Пцовки ечеа на сите страни, закани за тоа кој кого треба прв да пропушти да помине, додека електричарот кој беше задолжен за санирање на дефектите од семафорите на тој дел од градот, само што пристигна и мртов ладен, кроце си го пушеше цигарето со чадорот в рака. Чепкаше нешто во трафостаницата среде тој хаос од возила, луѓе и од дождот кој земаше сè посилен замав. На аголот се наоѓаше аптека со црвена тенда под која на скалите кои водеа до неа, засолнети од силниот дожд, стоеја луѓе кои како на трибина од стадион само се смешкаа извикувајќи овации и воздишки и беа во исчекување да искрсне некоја тепачка среде коловоз. Наспроти аптеката се наоѓаше ресторанот „Харвард“, којшто го носеше името на славниот Универзитет во Кембриџ, Масачусетс. Неговите големи прозорци беа поставени така што и гостите внатре го следеа целиот тој театар што се случуваше тоа попладне на улицата Јужен Гренвил. Но тие беа малку попривелигирани од народот којшто стоеше засолнет пред аптеката. Гостите од ресторанот се наоѓаа како во некоја важна ложа од “Royal Albert Hall”.

Додека од зад стаклото на ресторанот го следеше целиот тој театар на отворено, глетката на Насим му ја пресече еден забрзан велосипедист кој со чанта на глава се штитеше од дождот. Ненадејно и со голема брзина, возејќи по тротоарот, помина пред него и професорот отшто толку многу се исплаши се штрекна и ја истури шолјата со кафе врз листовите кои му беа распослани на масата пред него.

„Ах, проклет да си! Идиот, каде ви е културата, дечишта невоспитани!“, извика луто станувајќи и тргнувајќи ги листовите над кои беше замислен веќе некое време. Со салфетка си ги бришеше панталоните во пределот кај препоните и ракавите, бидејќи тука најмногу се потури. „Не сте вие виновни, родителите не ви посочиле како се вози велосипед низ град, пропадната генерација една, кај нив е вината, не е кај вас!“

Насим зборуваше со прилично повисок тон додека сè уште занесено си ги бришеше дамките и одеднаш во ресторанот настана молк. Ја исправи главата и виде дека сите зјапаат во него и веднаш прекина да зборува гласно, сепак не му прилегаше такви зборови да излегуваат од неговата уста, но пуста нервоза на сè ќе те натера. Гестикулираше знаци на извинување кон гостите и се покаја што гласно извика и ги вознемири. Седна и го повика келнерот за да го промени чаршафот на масата и да го исчисти нередот. И додека момчето што служеше во ресторанот го правеше тоа, Насим ги држеше в рака натопените

листови. Ги прелистуваше и виде дека само врз некои неважни натписи се истури кафето, поголемиот дел беа суви и неоштетени.

И во тој момент како ураган низ вратата накиннат влезе Марк, кој претходно беше договорен со Насим. Како да се наоѓаше на некоја селска ливада, го довика Насим преку десет маси.

„Насим! Пристигнав!“, извика толку гласно што и гостите кои си уживаа во мирната и пријатна атмосфера се свртеа кон него. Насим само ги преврте очите, а таман помисли дека сите заборавиле на случката со кафето од предмалку, еве го кусиот и дебел Марк настапи на сцена.

Додека се движеше кон масата на која го чекаше Насим, од што му беше накиннато палтото, капки со вода прскаа по гостите, а овој не забележуваше ништо. Само ја држеше чантата во другата рака и замалку што не удри еден од гостите.

„Како може да си таков идиот, Марк?“

„Што згрешив сега, Насим?“, го праша, правејќи се малку налудничав.

„Што викаш толку, срамота е, јас предмалку критикував еден велосипедист за неговата некултура на возење, а исти таков и дури полож доаѓа и уште од влезот го извикува моето име како да довикува овци на бачило.“

„Ај, бе Насим, да ме немаш мене, макар еден ден да не ти го кренам притисокот, ќе ти фалам, признај! Што ти е гајле за другите!“

„Потивко, не викај толку, сепак сме угледни професори, можеби некој ќе нè препознае. И дај му го на келнерот палтото да ти го однесе некаде на суво, сè направи жива вода наоколу!“

„Имаш право, Насим.“

„Момче, момче дојди!“, повторно гласно му довика на келнерот како само тој да е тука и гостите намуртено повторно се свртеа накај него.

„Ќе те молам палтово стави го на некое суво место за да се исуши и те молам внимателно и нежно, осетлив материјал е“, му се обрати на келнерот и седна спроти Насим, оставајќи ја чантата на другото столче.

„Во ред“, му кимна со главата келнерот и тој преврте очи, а Насим само ја стави раката преку очите.

„Отсега само во канцеларија ќе се состанувам со тебе, што ти станало, ме срамиш од прегеска.“

„Големиот Насим Хурамеин е засрамен пред очите на едни обични луѓе, дали е тоа возможно! Викаш јас сум бил некултурен, а ти се шетаеш со дамки од кафе на панталоните.“

„Марк, ај те молам престани, претеруваш!“

„Добро, добро, ветувам крај, ја затворам устата. Ајде сега кажи ми што имаше и што е толку итно за да ми го покажеш“, Марк се потпре со лактите на масата и без да трепка гледаше во листовите пред Насим.

„Што си зјапнал?“, му се обрати Насим.

„Па, ајде, покажи ми, нели имаше нешто важно да споделиш со мене.“

„Еве вака, погледни ја оваа цела страница од симболи“, му посочи Насим и го заврте листот со А4 формат кон зачуденото лице на Марк.

Тој веднаш од шегобиец се трансформираше во сериозен и заинтересиран истражувач. Марк го збрчка челото не тргајќи го погледот од листот, ги извади очилата од предниот џеб и си ги стави на себе врз различните очи кои беа едното светлозелено, а другото светлокафеаво. Го зеде парчето хартија в рака и се внесе во напишаното. Тоа на листот беше отпечатена фотографија од триесетина симболи напишани на парче папирус.

„Каде е најдена оваа плагула, Насим?“

„Во Индискиот Океан, на островот Маврициус, деветстотини километри источно од Мадагаскар. Таму се наоѓаат седум пирамиди изградени од непознат архитект, токму среде океан. Чудно, нели? Ми го испрати мој колега кој е моментално таму и работи на ископување на локалитетите ширум островот.“

„Хм... Баш чудно“, коментираше Марк додека со едниот прст си ја кружеше слепочницата, а во другата рака го држеше листот. Го вртеше обратно, па бочно, па хоризонтално фрлаше поглед на површината од сликата, случајно окото да не му забележи нешто.

„Препознаваш нешто од тие симболи воопшто?“, љубопитно го запраша Насим и се исправи малку од столот кон листот што беше во рацете на Марк. Марк извади од чантата една цврста опаковка од скај во која се наоѓаше специјална минијатурна лупа, која секогаш ја носеше со себе, па ја приближи до површината на листот, зумираше горе-долу додека не му се избистрија некои од симболите.

„Ќе ве замолам да ми донесете еден ‘џек’“, му се обрати Марк на момчето кое предмалку му го однесе палтото.

„Марк, виде нешто интересно, протолкува нешто, кажи ми?“

„Па, да ти кажам искрено, Насим, всушност, не знам како да ти кажам, ама сè е интересно, толку мистично“, рече Марк, додека поминуваше преку симболите со минијатурната лупа. „Ова парче папирус веројатно датира некаде од петти, шести век, најдоцна од единаесеттиот, кога веќе пергаментот стапил на сцена и го потиснал. По начинот на изработка можам да го

препознаам тоа. Да било постаро би било во многу полоша состојба, но ова е доста зачувано. Последните години на користење на папирусот, древните народи откриле нова техника на зачувување со тоа што го премачкувале со лепливо брашно и го гланцале со слонова коска. Гледаш како нема многу оштетувања, само неколку дупки и реси од страна по рабовите. По него е пишувано со атраментум, што е вообичаено за тој период, но тоа што ми е чудно е кај симболиве. Се трудам да ги протолкувам, но препознавам само шест симболи. Другите ми се тотални анонимуси. Никаде ги немам сретнато, како што ми изгледа, ова ќе биде вториот Војничев код, но ќе ги земам дома со мене и ќе се обидам да откријам нешто... А, да, и ова можеби ќе те интересира... Уште почудно е тоа што тие шест симболи коишто ми се познати се едни од главните симболи на кои им се воодушевувале ниту помалку ниту повеќе, туку древните Маи. Погледни, овде имаме шест симболи: Сонце, Земја, Господар, Куќа, Јагуар и Небо.“

И Насим се исправи, го полазија морници.

„Но, како е можно...“

„Да, Насим, убаво ме слушна, цели шестнаесет илјади километри од Јукатан и Гватемала каде што ти истражуваше, токму од другата страна на светот, преку океаните и морињата имаме идентични симболи со оние на Маите. Кажи ми, како би можеле да ги поврземе овие две точки во светот, на толкава оддалеченост? Ова е невозможно, ова е тотален хаос. Во тоа време немало шанси да пропатувал некој од едната до другата точка, барем досега не постојат такви записи и откритија. Последен период кога биле споени сите континенти во еден, било во периодот на континентот Пангеа и само тогаш можело некако логички да се премине од еден на друг континент без да се плови преку океани, но и таа можност ја отфрламе, бидејќи тоа било пред сто седумдесет и пет милиони години и тогаш не постоела никаква интелегентна раса. Колумбо ја открил Америка во петнаесеттиот век, но и ова ми нема логика, овие симболи се од претходно. Тогаш како се поврзани овие две места? Како би можел некој да пропатува толку далеку, кога за тие цивилизации бродовите биле научна фантастика. А и попатно на друга локација би имало некакви остатоци од слични траги. Но, ова е баш како да се транспортирале со чартер лет од едно место на друго“, воздивна возбудено Марк и го испи вискито со молскавична брзина.

„Можеби и има логика сето тоа Марк“, се досети Насим. „Мене ми мириса дека тука на повидок имаме нешто многу големо. Нешто што ќе го промени лицето на целата историја, начинот на тоа како сме гледале на светот досега.

Сè што нè учеле во учебниците по историја јас одамна велам дека ќе се промени.“

„Се сеќаваш на моето предавање од минатиот месец, во март, за наодите на цртежи од древните Маи на кои се исцртани чудни форми налик на вселенски летала?“

„Да, Насим, се сеќавам, можеби си имал право, а многумина се исмеваа со тоа и гледаа со потценување, критиките беа огромни, меѓутоа ќе им докажеме дека не се во право тие квази научници.“

„Марк, јас тврдам дека тие цртежи што ги презентирав тогаш пред студентите и дека ова парче папирус се некако поврзани. Но, сето тоа ќе го дознаеме кога ќе ги протолкуваш и останатите симболи и хиреоглифи. Токму тие шест симболи ги имам честопати среќавано низ моите авантури во џунглите, но никако не можам да ја спојам клучната алка што ги поврзува. Многупати на моите експедиции низ џунглите во Гватемала имам среќавано цртежи од древните Маи, од нивните обреди, од нивниот познат календар кој бил неверојатно точен, нивните сточарски и земјоделски занимања, случки од секојдневниот живот и сум забележал дека овие шест симболи се неизбежен дел во секој од нив. Честопати на сите тие цртежи во позадина има предмет налик на правоаголна форма на кој се исцртани токму истите симболи. Затоа и ме полазија морници предмалку и започнав да треперам. Како тој предмет да е неизоставен дел од нивниот живот. Како да ги следи насекаде. Мора да има објаснување, можеби одговорите ми се пред носот, а не можам да ги воочам и да ги разберам. А, речиси целата кариера ја вложив во овие истражувања...“

„Насим, јас ќе го земам ова парче хартија и ќе го проучам подетално дома. Таму имам одлична опрема и нормална, мирна атмосфера за работа, за разлика оттука во ресторанов со овие развревени без’рбетници кои по цел ден пијат кафе и ручаат во фини одела и си мислат дека светот се врти околу нив.“

„Момче, ќе те молам донеси ми го палтото, тоа најубавото“, самоуверено му се обрати Марк на келнерот. Си ја спакува лупата назад во футролата, ги собра наочарите и ги пикна во чантата. Листот го превитка четири пати и го стави во внатрешниот дел од палтото.

„Пријателе, одам, вакво нешто нема време за чекање. Се слушаеме кога ќе имам нешто конкретно, а ти остани ми со здравје. Пријатно!“

„До гледање, Марк!“, се отпоздравија без физички контакт, а Марк се упати кон излезот, додека Насим остана замислено да зјапа низ стаклото, каде што

надвор сè уште се одвиваше бесплатниот театар и капките дожд засилено удираа по асфалтот.

ГЛАВА 18

Изминаа две недели од средбата со двајцата професори, јас и сестра ми Нивес се поздравивме со Хермила, ја гушнав толку силно небаре ми е мајка. Можеби не ни беше родена, но со сестра ми ја засакавме толку многу, доволно за да ти недостига кога си одвоен од неа. Време беше да се тргне на пат кон непознатото. Стоев на платформата која што си ја направив за себе, гледајќи во платото каде што ветрето ја милуваше шумата по своите зимзелени дрвја и се прашував, каде, всушност, патувам, па нели требаше да го најдам својот мир тука во Ванкувер? Погледни ги сите тие дрвја... Тука се откако знаат за себе. На истото место каде што никнале, не можат да се поместат, бидејќи ако ги откорнат и ги засадат на друго место, во друга земја, највероватно ќе се исушат. Така е и со луѓето, кога ќе се одвоиш од твоето родно место, еден дел од твојата душа умира, парче се откинува, се суши исто како дрвјата, но ние секогаш бегаме од своите огништа барајќи нешто што и самите не знаеме што е тоа, а потоа се чудиме што сме такви крути, изнемоштени, депресивни. Погледнав таму на хоризонтот баш во лединката каде што се случи убиството. Можеби не требаше да бидам овде тој ден и да го видам сето тоа... Но, судбината бира, а тогаш ме избра мене. Се збогував од Хермила, од мојата куќа, дворот за кого ѝ дадов задача да се грижи додека не сум тука. Се збогував исто така со Ник, капетанот на мојата пожарна бригада каде што работев и по којзнае кој пат ме разбра дека не сум во состојба периодов да се вратам на работа комплетен и сè уште се прашував како ме толерираше. Но, добар човек беше, можеби ме засака, па не сакаше да ме изгуби од својот тим. Зедов одмор три месеца, бидејќи не знаев колку време ќе се задржиме во џунглата. Интересно звучи, авантуристички, но читав каква немилосрдна може да биде... Авионот полетува за два часа, сè е спремно, ќе летаме за Мексико, сестра ми ми довикна од долу дека е време...

Беше шест часот изутрина. Со Насим и Марк треба да се најдеме за еден час пред аеродромот во Ванкувер. Предметот со симболите го спакувавме нормално во куферот, немавме намера да го криеме, бидејќи така само можевме да навлечеме сомнеж. За момент се присетив на куќата која ни ја

сруши земјотресот и каде го поминав целото детство во Концепсион. Ах, сè би дал сега да се вратам назад во времето на свои 13-14 години...

Малата избледена фотоградија сè уште ја чувам во паричникот, каде со Нивес имаме по 13 години и сме со своите родители на некој пикник среде голема расцутена зелена ливада каде насекаде имаше цветови од лапагерија. Ја немав погледнато од денот кога се случи земјотресот, од 27 февруари, тој проклет ден. Сега повторно ја држев во раце додека бев далеку од својата земја. Ја погалив сликата со едната рака и на очиве ми навираа солзи кои беше тешко да се задржат, исто како и што спомените не можеш да ги избришеш. Една солза ми капна врз сликата, баш каде што се наоѓаа моите родители. Ја избришав солзата од сликата и слушнав некој чуден звук на зуење. Кога ја исправив главата тоа беше тука, право пред мене и ме гледаше толку безгрижно.

„Кај си другарче, ти не се плашиш од мене? Постојано ме следиш, толку ли сум ти интересен? Бегај од луѓето, злбни се, ќе ти наштетат... Нема некое време да се видиме, ќе патувам... А ти да бидеш тука кога ќе се вратам.. И за миг одлета назад во шумата.

Тоа беше истото колибри кое Сантијаго го виде по трет пат. Можеби и тоа дојде да се поздрави со него.

Време беше да се тргне, ги натоварија куферите во колата и се упатија кон аеродромот...

(извадок од романот „Храмот на натписите“ во издание на Литература.мк, Скопје, 2021)

АНА АВРАМОВСКА

Извадок од „Водни тела“ - Ана Аврамовска

Влегува во галеријата заедно со група девојки кои успеваат брзо да се вовлечат во топлата и низ вратите. Наместо да се приклучат на луѓето кои сега се движат како вител околу кружната софа на средината на собата, девојките одат право кон фотографијата која стои на најдалечниот сид спроти влезот. Таа со несвесна одлучност им ги следи чекорите што одсвонуваат по плочките. Фотографијата пред која застануваат е црно-бела, со средна големина, и стои

сама, за разлика од групата фотографии закачени едnodо друго десно до неа. Една од девојките се наведнува над насловната картичка, го чита името и ги крева веѓите, по што се враќа неколку чекори назад.

„Аха...“, вели гледајќи ја фотографијата со нови очи, небаре името го извадило во преден план скриеното во неа. „Луѓе застанати на речен брег“, го споделува името со групата и со прст покажува накај сенките кои се растекуваат низ водната површина.

Таа го следи прстот на девојката, но во сенките не препознава луѓе. Гледа илјадници нијанси на сиво преплетени пред неа како фолклорни шари. Под светлина од неколкуте рефлектори, фотографираната вода повторно се раздвижува. Сега ѝ се чини дека, со малку труд, во сивите нијанси ќе може да ја препознае и сината боја. Се оддалечува од снимката и се крева на прсти. Но залудно. Луѓе застанати на речен брег – не гледа. Гледа во фотографијата како да е автостереограм во кој луѓето на речниот брег се скриени со оптичка илузија. Но ако го смени фокусот, ако застане на друго место или ако доволно се потруди, можеби ќе може конечно да ги види. Девојката пред неа сега ја слика фотографијата со својот телефон, благо потклекнувајќи и вртејќи ја камерата наспроти светилката. Таа застанува зад неа; ѝ се чини дека во одразот на фотографијата на екранот во горното ќоше може да препознае човечко тело. Но штом го крева погледот, силуетата повторно се губи.

Изненадена од отпорот на фотографијата да биде јасно видена, се турка напред и застанува неколку сантиметри пред неа. Иако знае дека Јасна фотографира одрази врз водни површини, сепак не очекуваше ваква дисторзија на субјектите. Можеби токму ваквиот отпор на субјектот кон јасно осознавање е тоа што Јасна го забележала во водата. Не случајно водата е во нас, не случајно сме и ние водни тела, си помислува, а зборот „вода“ успева од мислата да ѝ се лизне низ усните како шепот. Се оддалечува од сликата и се развртува гледајќи дел од другите фотографии наредени по сидовите околу неа. Дури и оддалеку, во сите го препознава истиот отпор, иако не мисли дека тоа е фокусната точка на изложбата. Отпорот не ѝ се чини изнуден, конструиран, туку својствен, сеприсутен и неразделив аспект од водното тело, исто како и бранот. Поради тоа, напорот да ги препознае луѓето на брегот ѝ открива дека и на фотографијава гледа како на гатанка која треба да се разреши, од која треба да извлече јасен заклучок. И лицата на луѓето застанати околу неа го откриваат истиот подвиг. Заедно ги бараат човечките тела на водната површина, небаре целата вредност на фотографијата ќе се отргне од

неа и ќе се вознесе во мигот на одгатнување оставајќи ја да стои гола на сидот, не како уметничко дело, туку како декорација.

Девојките сега веќе минуваат на наредните фотографии, додека група нови посетители застанува зад неа. Па таа решава повторно да им се приклучи. Ги следи накај една од најголемите фотографии во галеријата. Но буткајќи се меѓу луѓето, забележува мал процеп празно место пред една врамена полароидна снимка. Оддалеку ѝ наликува на снимка на оган, но штом се доближува, во неа ги препознава уличните светилки одразени, овој пат, врз мирна вода. Ова е локва, сигурна е. Сепак, поради матната жолта светлина, фотографијата изгледа како режирана, снимена во внатрешноста на нечиј дом. Името ѝ е запишано на картичка која е малку помала од неа. Гласно го чита: Самовила. Само што го изговора името, чувствува како блага вознемиреност ѝ го бранува телото.

По денот кога ја посетија речната плажа, постојано се обидува да заборави на самовилите, на својот сон, на приказната на Гаврил, на реката. Обидувајќи се, речиси успеа и да го заврши трилерот, да ѝ помогне на Јасна со рамките за фотографиите, да ги среди по азбучен ред и жанр сите книги кај баба ѝ. Успеа дури и да ја посетува тетка ѝ во Скопје скоро секоја недела. Иако ѝ пречеше тоа што секогаш кога ќе ѝ ја спомнеше реката во Куманово, тетка ѝ ѝ велеше дека спасувањето на нашите овдешни реки, гледајќи од светска гледна точка, нема никакво значење. А таа секогаш ѝ одговараше дека тоа е исто како да кажува дека, гледајќи од светска гледна точка, спасувањето на живот овде нема никакво значење.

Но сега името Самовила ја вознемирува и ѝ пречи. Јасно ѝ е дека не треба да гледа на работите, на животот, на минатото како што гледаше на претходната фотографија. Да ги одгатне и да ги претвори во декорации на нејзиното Јас. Но обидите за заборава ѝ се чинат како слично насилство, како обид за бришење, уништување. Како принудно замолчување. Откога ја посетија речната плажа, скоро сите прашања како да избледеа, како да се повлекоа. Но она со кое пристигна: Зошто сум овде? само се преобрази во друго: Зошто реката? Извадок од романот „Водни тела“, издание на Паблицер, Скопје, 2022

РОБЕРТ МЕЃУРЕЧАН

ВЕЧНА ЗАМЕНА

Натоварен како Шерпа на хималајско искачување, Шимун Николиќ се намерачил од автобуската станица во Минхен кон блиската станица Hackerbrücke S-Bahn, влегува во автомобилот и се соочува со пијан црнец во баварска народна носија. Во последен момент, Шимун се тргнува настрана пред темнокожиот веселко кој за малку ќе паднеше од вагонот. Африканскиот син едвај се симнува, се занишува на перонот. Го закривува баварскиот шешир и пее весела мелодија на јазик само нему познат.

- Последниот ден на Октоберфест е – рече Иван Петров, кој чекореше зад Шимун. – Додека можат, сите брзаат да налеат со пиво за дванаесет евра по кригла јадат огромни и пресолени ѓевреци, за да можат и понатаму да локаат. Баварскиот економски *perpetuum mobile* ја оправдува смислата на постоењето.

Иван со леснотија ги носи своите педесет лета и дваесет килограми вишок. Би бил совршен пингвин, забележува Шимун пријателот. Краклест и сув, оптоварен со торби, се тетерави со вагонот. Онадвор доаѓа вечерниот сјај на Минхен, градот кој од денеска ќе биде неговиот нов дом.

Тие се симнуваат на првата станица – Donnersbergerbrücke. Иван војнички пргаво гграби низ надвозникот. Иако е за глава помал од Шимун и неговите чекори се пократки, Шимун едвај може да го стигне. Свртуваат во улицата полна со дрвореди, во низа еднообразни четирикатни згради. На скалите од едната зграда, црномурест слабичок маж на свои педесетти седи и пуши. Здогледувајќи ги, стана, ја развлече насмевката, ја фрли изгорената цигара и го прегрна Иван.

- Андрија, мило ми е. А ме викаат Кафка. Јас сум хаусмајстор во зградата каде што ќе живееш – човекот му ја подава раката на Шимун, покажува кон зградата зад него. — Добредојдовте! Ајде да залееме, таков е редот.

Тие одат по улицата во едната четирикатница. Над вратата на приземјето стои знакот „Кафеана Домагој“. Над шанкот голем плазма телевизор со дневник на Хрватската телевизија. Уморни, неизбричени лица во чадот. На Шимун му се чини дека се врати во предградието на Загреб преку вселенската црвотечина. Кафка ја цица цигара, ја преместува по аглите на усните.

- Што можеш да направиш, драг мој?

- Што треба? – Шимун е неодреден.

- Значи, ништо – се насмеа Кафка. – Не грижи се, ќе најдеме нешто и за тебе.

До третата тура, Шимун се запозна со половина од таверната. Секое ново лице нарачува круг како пристпница на масата. Наскоро замаен од алкохолот,

Шимун тешко го процесуираше калеидоскопот на нови имиња. Остатокот од вечерта воглавно молчеше, обидувајќи се да ги држи очите отворени.

- Зошто дојдовте во Минхен? — намигнува Кафка пијано.
- Сакам да се смеам без последици.
- Сигурен ли си дека си го избрал вистинскиот град?

Шимун се онесвестува.

Го разбудува грмење. Се сопнува, мижурка, се обидува да сфати каде е. Главата му татни. Лежи облечен на креветот во некоја собичка. Немилосрдната светлина од аголот на собата му ги пробива мамурните очи. Под светлината е мијалник на којшто Иван Петров се мие. Во гаќите и поткошулата тој изгледа како влакнест морж.

- Каде сум? — шепна Шимун.
- Во својата соба, каде би бил на друго место? Боже добро се запивме, ни јас не отидов дома, туку спиев таму. И сега – на арбајт! – Иван се заплискува по вратот и по пазувите, истура сè на подот. Шимун се исправа, го притиска челото со дланката. Сирка на мобилниот: шест часот наутро.

Иван Петров работи како возач на градски автобус. Од торбата со која допатувал од Загреб, ја вади темносината возачка униформа, ја облекува, ги ласнува чевлите и оди на работа. Шимун го запознал во средно училиште каде како хрватски професор ја заменил бремената колешка. Иван предавал физика и хемијата. Брзо се спријателија. Негуваа исто ниво на цинизам и потсмев кон собраниските идиоти и преваранти. Тие останаа во контакт дури и кога Шимун доби клоца како вечна замена. Потоа, Иван го нокаутира директорот и отиде да вози до Минхен. Шимун, пак, никогаш немаше храброст да го направи тоа, селски молчеше и трпеше низ сите замени. Еден месец се акаше низ основните и средните училишта, двајца, понекогаш и шестмина ги изгубија договорите заради партиски другари или заради ороспиите што седеа врз јајцата на директорите. Одамна се откажа од улогата на вечен човек од клупата.

Тој се упатува кон мијалникот, се наведнува за да избегне да ја удри главата од лустерот, незаситно пие чаша вода и се враќа во кревет.

(Извадок од романот „Татковина to go“ во издание на Сандорф, 2022, Загреб)

Превод од хрватски јазик: Сашо Огненовски

ФИЛИП ГРБИЌ

1.

Виктор за последен пат го видов пред нешто повеќе од четири години. Тогаш изгледаше толку лошо што одвај го препознав. Беше слаб како испосник, со пожелтени и пропаднати заби. Ме повика само за да измоли од мене сто евра. Кога му реков дека не можам да му дадам повеќе од педесет, тој само помирливо кимна со главата и вети дека ќе ми ги врати парите најдоцна до крајот на месецот. Во тој крајно непријатен половина час, искусив најдлабока одвратност кон човекот кого некогаш го сакав повеќе од себеси. Му реков дека не треба да ми ги врати парите, но тогаш, исто така, неодмерено грубо му ставив до знаење дека веќе не сакам ниту да го видам, ниту да го чујам. Бев убеден дека Виктор до таа мера пропаднал и го изгубил самопочитувањето што нема да биде во состојба да го исполни даденото ветување, туку веќе по неколку месеци ќе се јави повторно со некоја нова молба, како што е позајмица или преноќување. Меѓутоа, тоа беше не само погрешна, туку и многу цинична прогноза: Виктор оттогаш навистина веќе не ми се јави. Секако дека не престанав да мислам на него. Ми се чини дека немаше ден макар и на момент да не помислам на него. Но, откако брат му на Виктор, Лука ми јави дека Виктор се обесил на дрво на врвот на Каблар, врз мене со сета сила се срушија секавањата на времето што го поминавме заедно. Освен спомените кои неконтролирано ми навираа во главата, со сите пријатни и непријатни подробности, бев преплавен и со особено мачното чувство на вина. Зошто морав последниот пат кога се видовме да бидам толку груб кон него? Зошто го издадов нашето пријателство и почнав да живеам на начин, кој Виктор и јас, додека се дружевме, го презиравме од дното на душата?

Кога се слушнавме по втор пат тој ден, Лука подробно ми раскажа како изгледаа последните часови од животот на Виктор. Се испостави дека тоа утро, како и обично, Виктор замина во Чачак, во потрага по било каква работа, меѓутоа, не е јасно, дали претходно веќе имал смислен план или одлуката ја донел попатно. Во секој случај, околу пладне, наместо во Чачак, се нашол во Овчар Бања. Со сигурност се знае дека најпрво го посетил храмот Благовештение, чијашто црква во тоа време беше заклучена, заради што влегол во просториите на конакот и тука затекнал еден монах кој седел пред компјутерот. Монахот необично искрено и подробно му ја опишал на Лука

својата средба со Виктор. Виктор го прашал дали му треба било каква помош, на што монахот му возвратил со прашање: дали умее да поправа компјутери, во последно време лаптопот му работи многу бавно, и освен тоа многу слабо го фаќа вај-фај сигналот; монахот со денови не ги проверувал своите профили на социјалните мрежи што ги користи за комуникација со верниците ширум светот. Виктор рекол дека не се разбира во компјутери, но дека е прилично силен и дека е во состојба да работи било какви физички работи и тоа без одмор. Монахот одмавнал со раката и промрморил дека „воопшто не му треба физикалец“, продолжувајќи да клика со глушецот и да зјапа во екранот. Виктор стоел молчешкум неколку минути, а потоа се свртил и продолжил понатаму по патеката кон врвот на Каблар. Лука ми соопшти дека Виктор сосема извесно неколку пати навраќал и до манастирот Никоље, во чија црква исто така не можел да влезе. Таму една монахиња скоро да го искарала кога го видеа како стои пред влезот на стариот манастир. Му рекла дека не и паѓа на ум да ја отклучува црквата само заради него и дека, ако баш сака да ги види фреските може да ја почека групата туристи од Белград што доаѓа во два часот попладне. Монахињата посведочила дека Виктор кратко изустил „не благодарам“, а потоа ја напуштил портата на манастирот.

Лука верува дека Виктор тоа утро не планирал да си го одземе животот, туку очигледно во тој крај дошол со намера да се замонаши во некој од манастирите во Овчарско-кабларската клисура. Меѓутоа, мора на чице место да ја сфатил бесмисленоста на таа одлука. Додека Лука го зборуваше тоа, јас молчев и голтав кнедли. Не дека не можев да го замислам Виктор во манастир, напротив, можев. Виктор често се шегуваше дека ние двајцата би постанеле ревносни монаси, зашто, како што зборуваше, „нема поголеми развратници од оние што отишле во монаси“, но самата помисла на состојбата на свеста која го довела Виктор до тоа да земе сериозно во обзир една една таква можност – ме порази барем колку и веста за неговото самоубиство.

Виктор е релативно брзо пронајден на самиот врв на Каблар, недалеку од карпите од кои се пружа величествен глетка на Овчар и Западна Морава, која на впечатлив начин меандрира меѓу двете планини. Така и Виктор меандрираше во однос на сите обврски и одговорности што му ги наметнуваше животот и тоа го правеше додека можеше, се додека не ги исцрпи сите можности на фаќање кривини и не заврши обесен на гранката од црниот јасен. Го пронајдоа оние туристи од Белград кои претходно ги беше најавила никољската монахиња. Никој не се осуди да му пријде, затоа што на истата гранка на која што висеше Виктор, висеше и еден поскок. Оваа

отровница, по своја прилика, на таа гранка се искачила дури откако Виктор се обесил со црниот колан. Очевидците тврдат дека змијата некое време се извивала околу неподвижното безживотно тело на Виктор, спокојно преминувајќи го патот од главата до стапалата, пред најпосле да се спуштила на земјата и да исчезнала во папратот. Лука ја проколнуваше змијата што барем малку порано не се искачила на тоа дрво, што не го каснала на вратот, зашто тогаш целата работа би се завршила како несреќен случај, а не како самоубиство, што ја скрши неговата мајка. Го прашав Лука за времето и местото на погребот. Виктор се обеси на 12 септември, т.е. на роденденот на Нина. Не сакав да му ја споменувам на Лука таа коинциденција. Но, секако, на Нина и раксажав се.

(Извадок од романот „Прелест“ во издание на Перун Артис – Битола)

Превод од српски јазик: Бичјана Китановска

ДРАМА

ЃОРЃЕ КОСИЌ

ПРИСПИВНА ЗА АЛЕКСИЈА РАЈЧИЌ

5. ТАЖАЛЕНКА

ХОР ЖЕНИ

Мајко мила, Стамат падна

Лелеее!

Го уби од син ми кучка

Кој на мајка пари ќе и даде

Кој врата ќе искрши

Кој старци ќе исплаши

Комшиите кој ќе ги поткраднува

Лелееее

О Стамате домаќине

Си бил глупав сине мил

Мајка стара си оставил

Без пензија

Леле

ХОР МАЖИ

Мили браќа падна Стамат

Лелеее

Го уби жена мажот свој

Не се смее тоа освен ова

Мажот своја жена да тепа

И понекогаш да ја убива

Лелеее!

Ој Стамате разбојнику

Си бил глупав, погол од голич

За покојникот се најдобро

Ако добра среќа таа има

На пролетта права вера да има

Да се извлече таа секако нема

Цвеќе на гроб ќе донесеме да има

Ако добра среќа има

Да се извлече таа нема

Да се извлече таа нема

Лелеее!

ХОР ЖЕНИ

Го убила мажот свој

А за срање уште повеќе да има

Тој син некому бил

И можел да биде мој!

Ако добра среќа има

Да се извлече таа нема

Да се извлече таа нема

Лелеее!

ХОР МАЖИ

Да и се суди!

ХОР ЖЕНИ

Да и се суди!

ХОР МАЖИ

Праведно, но строго!

ХОР ЖЕНИ

Казна барем четврт век!

ХОР МАЖИ

Уште подобро би била смрт!

ХОР ЖЕНИ

Уште подобро би била смрт!

ХОР МАЖИ

Алексија Рајчиќ, во одбрана твоја ќе кажеш ли реченица некоја?

АЛЕКСИЈА РАЈЧИЌ

Кога влегов во куќата, кубурата беше обесена на тој сид.

И тоа не е редок случај. Всушност, вообичаен по домовите, скоро во секој дом.

Во одбрана своја имам да го кажам само ова: плукам на вашиот закон.

Плукам на вашите домови, на вашите мажи.

Плукам на вас жени.

Во одбрана ќе го чуете од мене само ова:

Ако има вера, среќа

Жртви ќе има полна вреќа.

Можеби и надежта ќе заблеска

Кога секоја маж куршум ќе го затреска.

ХОР ЖЕНИ

Мајко мила, колку луда!

Не се кае, не се плаши!

На смрт! На смрт!

ХОР МАЖИ

Мајко мила, каква курва!

Се опира, ни пркоси!

На смрт!

АЛЕКСИЈА РАЈЧИЌ

Мајко мила, падна Стамат!

Не се каам, мајко мила,

Освен можда, мајко мила

Што порано не го покосив!

Лелеее!

(Молк.)

Нека биде на смрт.

ХРИСТО ХРИСТОВ

Последна ноќ пред вечноста
Оригинална драма на Христо Христов

До сите души кои вистински се стремат да разберат кој е најзначајниот проблем на човештвото и како тој да престане да се повторува еднаш засекогаш.

Вовед - салата на императорот- вечер Рим, 65 година по Христа

Императорот Нерон Клавдиј Цезар Август Германикус, кој има речиси 30 години, но изгледа како да има речиси 50, седнува на тронот, (во центарот на сцената).

Собата на тронот гледа кон крајот на салата, каде што нема сид туку неколку столба (во предниот дел на сцената спрема публиката). Гледајќи надвор помеѓу главните столбови, Нерон забележува 12 рисјани кои прицврстени на горниот делод огромни дрвени колци кои се трипати повисоки од обичен човек, а на почетокот на колците има купови од дрво и слама. (Затоа актерот кој го игра Нерон ја набљудува публиката, а таа не ги гледа замислените рисјани)

Жената на Нерон, Императорката Попеја Августа, неприкосновена убавица, на 35 години, е на колена, станува од тронот и ги подготвува своите две огнени ладала за нејзиниот танц со оган за време на кој таа се претопува со мебелот. (Публиката не ја гледа сè уште бидејќи таа е во мракот. Публиката ги гледа само осветленото тело и глава на Нерон. За време на изведбата публиката слуша крцкање од дрвото што гори испреплетено со врисоците на жртвите што горат.)

Сценографијата ги вклучува следните предмети:

1. Металниот трон на Нерон со предметите кои ќе горатна крајот: двете вештачки раце на Нерон, 1 лева и една десна + вештачкиот пенис на Нерон кој останува скриен до крајот, под седлото на тронот- двете запаливи и лесно подвижни механики, за актерката која ја игра Попеја да може брзо да ги постави и да ги запали за публиката да ги види. Рацете и пенисот мора да бидат покриени со материјал кој мора безбедно да гори за време на последната сцена на Попеја, а пламенот мора да може брзо и лесно да се изгасне и тоа мора да се повтори толку пати колку што ќе има изведби. Сите дејства со огнот и со него поврзаните предмети за време на пробите и изведбите мора да се извежбаат и безбедно да се изведуваат со цел да бидат безбедни и актерите и публиката. Сите активности кои вклучуваат оган и со него поврзани предмети мора да се извежбаат и да се изведат во согласност со правилата и регулативите на одделот за противпожарна безбедност и на театарот.
2. Најмалиот трон на Попеја, лево веднаш до тронот на Нерон.
3. Предметите за палење оган на Попеја лево веднаш до нејзиниот трон: 2 огнени ладала, изработени од заварен метал и фитил од кевлар.
4. Веднаш до тронот на Нерон- една чинија грозје.

5. На 1 мал пиедестал, лево од тронот на Попеја 1 тракиски ритон со вино, 1 помалокупче со мед и еден пехар.
6. 1 противпожарен апарат, сокриен зад тронот на Нерон.

Нерон

Слава ми! Слава ми! Слава ми! Јас, Нерон Клавдиј Цезар Август Германикус, сум Бог.

Затоа, јас сум величествен. Јас сум најголемиот од сите. Никој не бил, не е ниту ќе биде повеќе од мене. Ниту вујко ми Калигула... Бидејќи јас постигнав слава. Јас сум Императорот на модерниот свет.

Многумина ми се плашат, многумина ме љубат, многумина ме мразат, но сите ми служат и јас владеам со сите вас. Многумина погубив и ќе погубам уште многу, за сите останати да ми се плашат, да ме љубат и да ме мразат уште повеќе, но сите ќе ми служат поубаво. Бидејќи јас секогаш постигнувам повеќе. Како кога ја исполнив мојата божествена идеја да го спалам Рим. Во тоа прекрасно достигнување, ве спалив вас, а вие бевте благодарни за тоа и тогаш, јас постигнав уште повеќе - ја погубив саканата ми мајка.

Ги затвора очите ако да е во транс...

Нерон (продолжува)

Да, уништив и во големина и во содржина, но среќа никогаш не почувствував. Зошто не чувствувам среќа, а достигнав слава?

Што повеќе јас, најголемиот човек на веков, Бог, морам да сторам за да бидам среќен?

Погледнува кон императорката Попеја и нејзиното тело се осветлува.

(во тој момент публиката ја гледа за првпат)

Нерон (продолжува)

Попеја, ти поставив неколку прашања.

Таа престанува да ги подготвува огнените ладала и го погледнува во очите.

Попеја

Прости господару, јас се подготвував да ти служам, таму ми беше вниманието.

Нерон

Ми служиш, ми служиш. Ама, подобро секогаш може.

Попеја

На пример како, господару?

Нерон

Епа додека ми служиш, можеш и да слушаш што те прашувам.

Попеја

Да, господару, те слушав, ама внимавав на...

Нерон

(Ја прекинува.)

Да ми служиш, знам. Ама можеш и подобро, на пример... истовремено да правиш две работи.

Таа ги остава огнените ладала на подот и станува.

Попеја

Господару, зар не си среќен кога ти служам?

Нерон

Мила моја, секогаш си толку нежна, вешта, мирисаш превкусно, ја одржуваш фигурата и бистра си. Би требало да знаеш дека задоволство и среќа се различни работи, нели?

Попеја

Секако Господару мој, и ти се извинувам за непромислениот предлог.

Нерон

Прифаќам. Ајде сега да ми одговориш на прашањата.

Попеја

Господару, ти си толку величествен и секогаш изгледаш како да си среќен, но сега ти пред мене откри како навистина се чувствуваш и јас мислам дека не си среќен бидејќи ти треба повеќе слава. Можеби твојата среќа ќе дојде кога ќе го заситиш гладот за нешто побожествено од самата божественост. Можеби ти мораш да имаш ама баш сè. Можеби ти мораш да го покориш и спалиш сиот свет. И тогаш, кога ќе го водиш неговото повторно раѓање, дури тогаш ќе си среќен.

Нерон со восхит и испраќа бакнеж.

Нерон

Е баш затоа те одбрав моја Императорке. Ти, најмудрата жена од сите жени, тоа ми е најмногу мило.

Таа му се поклонува.

Нерон (продолжува)

Љубопитен сум: Пред да се омажиш со мене, беше двапати мажена; и јас ти ги знам двајцата поранешни мажи, Руфиј Криспин и Отон, за кого многумина велат дека ми бил добар пријател, зар не?

Попеја

Да, господару.

Нерон

Опиши ја разликата како е да бидеш со маж и да бидеш со Бог?

Попеја

Невозможно е да те споредам тебе, Бог, со кој било маж. Тоа што сум твоја жена е моето најголемо достигнување.

Нерон

Добро, ајде тогаш опиши ми ја разликата, како е да бидеш жена на маж и жена на Бог?

Попеја

Телесно, ти си огромен љубовник, а другите биле само похотни пиунчиња. Духовно, ти си суштината на духовноста, а другите немаа друг дух во себе, освен стремеж да се докажуваат.

Филозофски, ти си најмудриот филозоф, додека другите не разбираат ни што е филозофија.

Ти си владетелот на светот и сите ти служат. Ти си семоќен Бог, а другите се само мажи, кои ти се предале тебе.

Нерон

Императорке моја, зашто разбираш кој сум, затоа те љубам.

Попеја

Да Цезаре, бесконечно.

Нерон

И дополнително, ти го сакаш огнот колку што го сакам и јас.

Попеја

Без сомнеж.

Нерон

И имаш уникатна способност да ја гледаш иднината низ пламенот, тоа ти е посебен квалитет.

Попеја

Најголемиот дар кој ми го дари Создадетелот.

Нерон

А јас... Создадетелот ме стори мене Бог, но не ми го дари твојот дар.

Попеја

Те создаде тебе, да бидеш Бог, многу поголем од еден обичен пророк. А мене ме стори твоја жена, да ја гледам иднината за тебе.

Нерон

Сега, погледни во пламенот и потоа пред да дојде длабоката ноќ, ќе ми кажеш каква ќе ми биде кобта.

Попеја

Секако, господару мој.

Таа зема две огнени ладала, ги пали и започнува со прекрасен и оригинален танц, кој, како што се одвива прави да изгледа како таа да се движи во транс. Во кулминацијата од танцот таа вешто го гасне огнот и останува на колена на подот. Нерон клекнува пред неа и нежно ѝ го држи лицето.

Нерон

Ја виде ли? Каква е?

Попеја

(Шепоти возбудено.)

Прекрасна... величенствена.... вечна...!

Нерон

Кажувај... ајде, кажи ми сè!

Попеја

Секако господару мој. Те молам само дај ми време, до часот до кој ми дозволи и ќе ти кажам сè.

Нерон

Добро. И онака сакам да бидам малку напнат. Ама кога ќе чукне часот ноќва, не заборавај...

Попеја

Ќе ја дознаеш својата Боговска иднина.

(Тој ѝ помага да стане и потоа седнува на својот трон.)

Нерон

Ела, седни до мене, заедно да си гледаме како горат рисјаниве.

Таа седнува на својот трон до него. Нерон ѝ го гали вратот одзади.

Нерон

(Продолжува.)

Огнот е најголемиот чистител на сè. Го прочистив Рим, сега продолжувам со рисјаните, а потоа - со светот.

Попеја му ја гали раката со тилот.

Нерон

(Продолжува.)

Би сакала ли да ја поминеш оваа красна вечер со мене и заедно да го гледаме огнот како прочистува сè и да разговараме за работи што мене ми се интересни?

Таа ја става главата на неговото рамо.

Попеја

Ништо друго не би ме усреќило повеќе.

За миг, обајцата гледаат како горат рисјаните. (Единствениот звук што публиката го слуша е крцкањето на запаленото дрво и ужасните крици на жртвите кои врескаат во агонија.)

Нерон

Знаеш ли зошто Создадетелот не сака голем дел од луѓето да се умни?

Попеја

Не. Зошто Господару?

Нерон

Ако Создадетелот сакаше тие да се умни, тој ќе ги создадеше умни. Јас сум Бог и ниту јас не ги сакам умни.

Попеја

А зошто не господару?

Нерон

Бидејќи тоа е залудно трошење на дарбата на луѓето. На пример, војникот не мора да знае да готви, да чита или да жнее. Тој не мора да се разбира од историја, политика или религии, тоа знаење би му пречело да ги спознае воените техники. Војник кој знае само за борба е многу подобар од војник кој знае и други нешта.

Попеја

Ама, за добро да ги познава воените техники, војникот мора да е умен, зар не?

Нерон ѝ става зрно грозје во устата.

Нерон

Вкусно ти е?

Попеја

Превкусно.

Нерон

Што ти се допаѓа толку?

Попеја

Вкусот, сокот и извонредното чувство на свежина што ми го дава во устата.

Нерон

Што сакаш повеќе, да јадеш грозје или да ми служиш?

Попеја

Господару, неспоредливо е чувството што го имам кога ти служам тебе со чувството кога јадам овошје.

Нерон

Сладоречивоста може скапо да те чини.

Попеја

Која сладоречивост? Јас секогаш ти ја кажувам вистината кога зборувам како се чувствувам кога ти служам.

Нерон

Сакаш да ми служиш затоа што мораш да му служиш на својот император и Бог или ми служиш од што ме сакаш?

Попеја

Ти си мојот господар и ги знаеш одговорите на своите прашања, но ако ти треба јас да ти го потврдам она што веќе го знаеш - да, љубов моја, јас ти служам тебе, зашто те сакам, тоа што ти си Бог уште толку ги преплетува моите одговорности со моите чувства.

Нерон

Прекрасен одговор. Сега, ајде да ми кажеш каква ќе ми биде кобта.

Попеја

Господару, те молам дај ми уште малку време, до часот до кој ми дозволи и сè ќе ти кажам.

Тој зјапа во неа за миг и потоа кима со главата покажувајќи дека се согласува.

Нерон

Знаеш, во последно време размислувам за грчкиот изум, кој повеќе од 500 години е познат како „Атинска демократија.“ Тој изум покажа дека моќта на мнозинството не е прогресивна работа и тоа не е успешен општествен и политички изум. Тие врескаа: „Моќта на мнозинството!“ А потоа, тие речиси банкротираа и ја уништија својата цивилизација. Да не останеа некои нивни написи и филозофии, кој ќе ги знаеше Грците?

Попеја

Но господару мој, нивните острови имаат прекрасна природа.

Нерон

Тие луѓе не ја создадоа убавината на таа природа. Создадетелот го стори тоа. Луѓето само ја експлоатираат и уништуваат природата, што само покажува колку се тие неуки. Ја изневерија природата и ја изневерија демократијата.

Попеја

Господару мој, Атинската демократија пропадна зашто никогаш и не беше вистинска демократија.

Нерон

Како тоа мислиш?

Попеја

Не секому му беше дозволено да учествува во таа демократија. Само на возрасните машки граѓани. Не на посетителите, не на робовите и не на жените.

Нерон

М - м, баш интересно,

Попеја

За волја на вистината, не повеќе од 30 % од целокупното грчко население смеело да учествува во таканаречената „демократија“.

Нерон

Баш „таканаечена“. А тие пијаници варвари со цел памет тоа го нарекувале „демократија“?

Попеја

Можеби тие мислеле дека само возрасните мажи го заслужуваат она што тој збор значи?

Нерон

(Со пренагласена запрепастеност.)

Нема шанси! Грците не ги почитувале своите жени, посетители и робови? Какво самобендисано, саможивно, тиранско и опресивно племе биле тие!

Попеја

Ниедно племе нема да напредне ако во него не се почитуваат жените.

Нерон

Затоа ние владееме со светот, зашто им дозволуваме на нашите жени да ни служат и да имаат корист од тоа.

Попеја

Господару мој, дали тоа што ти си Бог значи дека јас сум Божица?

Нерон

Моја драга, „Божица“ е збор кој го измислиле жените од високата класа за да се справат со своите општествена ниска самодоверба и несигурност. Ти имаше чест и привилегија јас да те избирам да бидеш моја Императорка и, како таква, јас верувам дека си почитувана и доволно силна за да немаш такви безначајни несигурности.

Попеја

(Се насмевнува со сила.)

Во право си, како и секогаш, мој господару.

Ќ става уште едно зрно грозје во устата.

Нерон

Знаеш, едно друго варварско племе, Тракијците, има поговорка „Гласот на народот е гласот на Бога.“

Попеја

Ах, колку поетично.

Нерон

Поетично или патетично? Не е тоа поентата. Народот мора да разбере дека не му треба ниту влада ниту религија. Сè што му треба за напредок е да му се покори на Создадетелот и да ми се покори мене. Таканаречените влади и религии се причина за распадот на племето со кое владеат бидејќи не се дела на Создадетелот, туку се создадени од народот каде што мнозинство се неуки плебејци. Затоа мојата империја цвета - зашто јас владеам праведно и го палам непотребното, она што не напредува и што се распаѓа.

ЛУЧИЛА ТРАПАЦО

Визуелната поезија на Елена Пренцова – интимистичка синтакса

Лучила Трапацо

Превод од англиски јазик: Елена Пренцова

Краток вовед во визуелната поезија

Анатол Кнотек (Anatol Knotek), Времето минува (Time Passes By), визуелна песна

Што го прави едноставниот знак чин на комуникација, јазичен чин и, конечно, чин на поезија? Што е поважно во песната? Дали зборовите го носат значењето? Ако се искривоколчат, дали ќе создадат поинакво значење?

Валтер Бенџамин рекол: „Јазикот не е само комуникација на комуникативното, туку и симбол на некомуницираното“.

Поезијата, како и музиката и сликите, има различни слоеви на разбирање и не е неопходно да се разбере секој збор за да се ужива. Звукот, ритмот, боите, па дури и тишините, создаваат одреден тип универзални јазици што ги надминуваат границите и културите, може да комуницираат со секого, исто како и музиката или фигуративната уметност. Визуелната поезија е токму во пресекот меѓу различните уметнички јазици. Во визуелната поезија, пластичната уметност, сликите и сликовните форми ја дефинираат песната и обратно, та таа, песната, станува графички хибрид. Фактот што збороредувањето се гради заедно со визуелниот стимул на сликата само ја потврдува, засилува, па дури и ѝ противречи на пораката. Примерите варираат од колаж составен од стиховите до слика која сама по себе ја дефинира намерата на песната. Резултатот е моментално претставување на значењето преку различни конотации. Резултатот може да биде хумористичен и длабок, а може да биде и игра со скриени значења, дихотомии, антитеза меѓу пишаниот текст и сликата, со што се создава нова синтеза.

Во визуелната песна има два главни елемента, визуелен и вербален (иако звукот, ритмот, па дури и математиката можат да играат улога). Визуелната песна се движи на границата меѓу жанровите и уметностите. Визуелните поет(ес)и сакаат да ја надминат линеарната форма на напишаната страница земајќи ги предвид формалните карактеристики на целината. Бидејќи КАКО е претставен текстот секако влијае на ШТО се содржи во пораката за да се изрази.

Визуелната поезија низ историјата

Визуелната поезија не е измислена од првата авангарда на дваесеттиот век, туку е многу постара. Низ историјата наоѓаме примери и обиди да се отфрлат зборовите и сликите. Калиграмите што му се припишуваат на старогрчкиот поет Симијас од Родос (Σιμμίᾱς ὁ Ῥόδιος) од околу 300 г.п.н.е. може да се сметаат за почеток на фигуративната поезија. Ако го погледнеме неговиот најпознат калиграм, Јајцето, ќе забележиме дека треба да го читаме

наизменично, првиот ред, а потоа последниот и така редоследно, завршувајќи со линијата во средина и формирајќи облик на јајце.

(Јајцето, Симијас од Родос, калиграм)

Идејата за поврзување на слики и стихови како форма на книжевна комуникација била многу популарна и во раните години на религиозните песни. *Carmina Figurata* (Кармина фигурата) од IV–V в.н.е. претставува збир од напишани текстови, без празно растојание меѓу зборовите, кои ја исполнуваат страницата со хоризонтални линии и со букви во боја кои се истакнуваат за да создадат форма, а при тоа ја истакнуваат и содржината: крст или, како во предложениот пример, ликот на Исус Христос.

De laudibus sanctae Crucis (Пофалба на светиот крст), Оливерус (*Oliverus*)

Средниот век (особено XIII и XIV век) изобилува со вербални и визуелни текстови што се користеле и како илустрации и со цел да украсат. Во *Codici Miniati* (Илуминирани ракописи), сликата ја краси страницата и им објаснува на луѓето кои не можеле да читаат сцена од пишаниот текст. Слични извонредни примери може да се најдат и во класичниот арапски свет, како и во религиозните натписи во форма на вербални и визуелни знаци.

„Свети Григориј Велики“ (*San Gregorio Magno*), Ситска школа (*Scuola di Citeaux*)

Во Франција, за време на ренесансата, Франсоа Рабле (*François Rabelais*) експериментирал со жанрот, а неговата најпозната таква песна е „Сомбреро“ (*Sombrero*).

Рабле, „Сомбреро“

Во современоста, на почетокот на минатиот век, француско-италијанскиот поет Гијом Аполинер (Guillaume Apollinaire) го оживеа жанрот со своите Калиграми (Calligrammes) кои се сметаат за современ претходник на визуелната поезија. Најпознати од неговите калиграми се „Ајфеловата кула“ (Tour Eiffel) и „Дамата со капа“ (La femme au chapeau), во кои зборовите се наредени за да се исцртаат визуелните слики на мотивот на песната. Првичната намера на Аполинер била да објави циклус насловен „Et moi aussi je suis peintre“

— „И јас сум сликар“, и така да си ја резимира својата потрага по синтезата помеѓу сликата и зборовите.

Аполинер, „Ајфеловата кула“

Аполинер, „Дожд“

Потрагата по синтеза на вербална слика е трансверзала на сите авангардни движења од почетокот на XX век, како што се на пример футуризмот, дадаизмот и надреализмот.

Футуризмот, кој се појавил во Италија на самиот почеток на XX век, особено се развил во визуелните уметности, воздигнувајќи го принципот на движењето (време, брзина, сила, енергија, ритам) и модерноста, односно ерата на машините (автомобили, моторни возила, градови, динамика) како средства за уривање на минатоста во уметноста и општеството. Футуризмот првично го пронајде својот израз со зборовите; основачот на футуризмот, Томазо Маринети (Tommaso Marinetti) бил, всушност, поет. И во уметноста и во поезијата, футуристичките уметници создадоа форми кои вибрираат со виталноста на својот современ живот. Во футуристичките песни буквите, броевите, зборовите, позадините, сликите и геометриските форми се комбинираат хомогено за да создадат нова форма на изразување кадарна да делува синестетички и психолошки на читател(к)ите. Целта била да се стимулираат перцептивните сфери, сугерирајќи активно движење кое поетскиот текст сам не може да го креира.

Визуелна песна од Томазо Маринети

Речиси две децении подоцна, личниот придонес на Андре Бретон (André Breton) во визуелната поезија се движи меѓу ироничната, духовита уметност на дадаизмот и надреализмот. Следејќи ги готовите (ready-made) предмети на Жан Арп (Jean Arp) и пронајдените предмети на Марсел Дишан (Marcel Duchamp), уметничката потрага на Бретон замислува спој на поезија и секојдневни предмети што тој ги нарече „Poème-Objet“. Иако самиот тој не е уметник, Бретон пројавува желба да ја истражи техниката преку колажи,

монтажи и спојувања. Избира општи, обични предмети и ги трансформира во нешто невообичаено, и со тоа сака да ги поттикне гледач(к)ите одново да размислуваат за индустриската ера, а истовремено сака да го нагласи и автоматизмот на креативниот процес како средство за досегање до несвесното. Помеѓу 1930 и 1940 година, Бретон создава околу десетина „Poème-Objets“.

Андре Бретон, 'Poème-Objet'; текстот во јајцето: „Гледам / си замислувам“, а песната подолу не е добро видлива

Визуелната поезија процвета во 60-тите и 70-тите години на минатиот век, кога настана истовремен светски развој, како форма на растворање на секојдневниот јазик. Визуелната поезија е составен дел од експериментирањето на неоавангардата и постмодернизмот, потврдувајќи ја кризата и непотполноста на традиционалните уметнички јазици. Постмодернизмот бараше плодни точки на допир меѓу медиумите и средствата за изразување, за нов динамичен и ангажиран однос со јавноста, со што стана хибриден и величествен феномен меѓу уметноста и литературата што ја познаваме. Во текот на 60-тите и 70-тите години на минатиот век, уметничката продукција отстапуваше од јасно дефинираната естетика на модернизмот од претходниот век. Поаѓајќи од теориите на Де Сосир, Дерида и семиотиката, вербално-визуелните контаминации се квалификуваат како алатки за анализа и како културни дејствувања за толкување на реалноста, но и за деконструкција на уметничките јазици. Се јавија вкрстувања помеѓу уметноста и музиката, филмот и перформансот, скулптурата и архитектурата, сликарството и литературата. Поезијата стана знак, поточно културен и семиотички знак. Во рамките на оваа област, линијата помеѓу концептуалната уметност и експерименталната поезија е нејасна, како што јасно покажува „Еден стол – три столови“ ("One chair – Three Chairs") на Џозеф Косут (Joseph Kosuth).

Џозеф Косут, „Еден стол – три столови“

Очигледна станува една поинаква концепција на јазикот, согласно променетите културни инстанци. Вербално-визуелните поет(ес)и се обидуваат да структурираат алтернативен лингвистички код, истакнувајќи ги противречностите на новата технолошка ера и новите јазици на масовните медиуми, притоа размислувајќи на односите меѓу уметноста и технологијата и уметноста и комуникацијата. Со одземање на значењето, зборот станува самореференцијален, збор-објект.

Како таква, визуелната поезија и денес претставува начин уметнички да се толкува ефектот што масовните медиуми го имаат врз општеството, како знак на неспособноста на потрошувачкото општество да комуницира. Италијанецот Ламберто Пињоти (Lamberto Pignotti) говори за „неоидеограмска култура“, што подразбира цивилизација на сликата, технологијата и масовните медиуми, во кои уметноста и литературата стануваат само обични инструменти за информирање, алегорична порака со цел да се пренесе нелинеарна порака.

=

Визуелна песна на Ламберто Пињоти

Дозволете ми една брза дигресија да ја спомнам заматената линија помеѓу визуелната поезија и видеото: релативно нов тренд во подем, изразен преку слики, звуци и текстови. Корените ги влече од експерименталните филмови на Стен Брекиџ (Stan Brakhage) и Маја Дерен (Maya Deren) од 60-тите години на минатиот век. Најчесто без каков и да е дијалог, текст и зборови, овие филмови почесто ги споредуваат со поезија отколку со одредени форми на визуелно изразување. Брекиџ ја застапува идејата дека физичкиот чин на гледање може да се ослободи од обликот и природата на гледаните нешта и од нашите предрасуди за нив.

Филмските ленти на Стен Брекиџ

Визуелната поезија денес

Денес, технолошкиот напредок, незапирливата распостранетост на социјалните медиуми и Интернетот, отстапуваат место за нов начин на перцепција на визуелната поезија. Зборуваме за сајбер-поезија, која се карактеризира со употреба на дигитални медиуми за испишување на песните (на пример, хипертекстови, анимации, 3Д и нови граници на виртуелната реалност). Ова е сосема ново царство, сè уште премногу младо и сè уште во развојна фаза за да се дешифрира и анализира. Сајбер-поезијата игра во виртуелниот простор помеѓу структурите и семантиката, во кој гледач(к)ите–читател(к)ите стануваат

„корисници/кориснички“ и се оспорувани перцептивно и физички. Различните структурни елементи постојано се менуваат и постојано ја менуваат перцепцијата на

„корисникот/корисничката“. Интересниот предизвик на сајбер-поезијата не е во содржината или во прикажаните елементи, туку самиот процес на реализација го генерира значењето. Претставува магично патување во доменот на гледањето, воочувањето, препознавањето, декодирањето (доколку е можно), како и пропуштањето делови.

Визуелната поезија на Елена Пренцова – интимистичка синтакса

Една деценија по објавувањето на нејзината збирка визуелна поезија ЖИВОТ ПОД СВЕЗДИТЕ, која во 2012 година ја доби наградата „Македонска книжевна авангарда“ (доделена од Фондацијата за културна и научна афирмација и презентација „Македонија презент“ – Скопје), поетесата Елена Пренцова, на крајот на мај, во кафе-книжарницата БУКВА во Скопје, ја претстави првата изложба на визуелна поезија во Македонија. Графичката дизајнерка Ивана Коровешовска, во плодна соработка со поетесата, ги реализираше графичките елаборации, при тоа додавајќи нов слој на сликовна естетика на оригиналните калиграми.

Во делата на Елена Пренцова, вербалните и визуелните знаци се во меѓусебен балансирачки однос без да се подредуваат еден со друг, имајќи еднаква тежина во делото. Поезијата, буквите, позадините, боите и формите се искомбинирани хомогено со цел да пренесат нова форма на изразувањето или на поетскиот знак – форма кадарна да делува синестетички врз читател(к)ите/гледач(к)ите. Стимулирајќи ги перцептивните сфери кои текстот сам не ги допира, визуелните песни на Пренцова ги вклучуваат гледач(к)ите во концептуална, непасивна визуелна игра и ги покануваат активно да учествуваат во поетското дејство. Нејзините песни заземаат конкретна форма, но означителот (зборот) не ја зема едноставно графичката форма на означеното (значењето), туку оди подалеку од едноставна иконска претстава. Од синтезата на графичките знаци и зборови произлегува дијалектичка слика, ново подлабоко значење кое е оставено на гледач(к)ите да го декодираат.

Од различните канони на жанрот, Пренцова го користи исцртувањето со букви (најчистата визуелна поезија, калиграмот): исцртањето предмети поврзани со главниот мотив на песната. Во основа, станува збор за хармонично подобрување на уметничката практика што е надвор од традиционалниот канон. Нејзината визуелна поезија е експериментална, креативна и напати разиграна, а секогаш прониклива. Визуелното и буквите се преклопуваат, добивајќи поинтимен израз за гледање и размислување, но и за читање. Употребата на бои, истакнувањето на одредени зборови и насочување на нашето внимание кон нивното значење, додава и едно дополнително значење.

Основната разлика на творештвото на Пренцова со другите форми на визуелната поезија е во тоа што поетесата не бара обична графичка репродукција, ниту идеолошка или концептуална претстава, туку само укажува на своето интимно чувство. Растојанието на нејзините стихови на дводимензионалната површина отвора трета димензија, длабочина што излегува за да се сретне со животот. И токму интимниот живот на поетесата го истакнува она што го сугерираат сликите. Таа (при)кажува егзистенцијални приказ(н)и, ја следи географијата на душата изградена од интимни и длабоки чувства, надвор од текстуалната површина: нејзините песни создаваат парадигма на интимистичка синтакса.

Во песната „Вино“, на пример, текстот („Мојата капка пот капнува во чашата вино. Пиеш црвено вино, в грло вкус: бело вино. Мојата капка пот капнува во чашата вино. Пиеш црвено вино зреено под твоите капки пот“) е испишан во форма на шише вино и две вински чаши со различен облик (симболизирајќи ги различните родови). Чашите, сè уште полни, оставени на хартијата, концептуално го негираат она што зборовите го пренесуваат. Гостите од камење, мажот и жената, претставуваат големо отсуство. Главните „ликови“ во песната стануваат метафорични фигури кои се задржуваат во ехото од сеќавањата на формулациите, во тивкото растојание на сликите.

Во калиграмот „Сè што остана по тебе се твоите празни ветувања...“, две стапала ги повторуваат истите горчливи зборови („На прагот, при твоето

пристигнување остави неколку згазнати инсекти како сведоштво за твоето некогашно присуство при мене. Сè друго што е твое, а ми го вети мене, внимателно го понесе со себе“.) кои создаваат потенцијал за инаква визуелна реторика. Дали гледаме шема која следи непријатна врска која се распаѓа во форма на стапалки или самата слика е она што ги содржи тие празни ветувања? Песната, овде, лебди над зборовите. Буквите оставаат свој отпечаток на страницата додека сликата/песната не нè одведе на друго место, во самата гола душа на поетесата, во празниот и мрачен простор на разочарувањето.

Со "Memory" („Сеќавање“), веројатно најегзистенцијалистичкиот калиграм во збирката, Елена Пренцова ја претставува крајната неможност на лингвистичките знаци сами да го пренесат целосниот чин на комуникацијата. Потребна е алгидната геометрија на графичкиот знак генериран од компјутерот за да ја прикаже својата целосна пространост на перцепцијата. Калиграмот почнува со буквата „О“ во насловот што изгледа како затворен полиедар. Поетскиот текст што следи ја поставува својата основа во индивидуалната свест на субјектот што размислува за себе ("I see my reflection through the tiny pieces of broken glass. Through the cracks I peep my yesterday's I. Many words heavily load my thoughts, and yet I have nothing to say to it. I am but a memory" / „Се огледувам низ парчињата скршено огледало. Во пукнатините ја наирам вчерашната себе. Многу зборови ми тежнеат во мислите, а немам ништо што да ѝ кажам. Јас сум само сеќавање.“). „Парчињата скршено огледало“ се разнесуваат преку распаѓањето на зборовите, кои се чинат паѓаат на шупливата страница. Последната слика го прикажува истиот полиедар од насловот, сега отворен и празен. Во оваа песна графичката репродукција на обичните нешта (полиедарот, парчињата стакло-зборови) пластично го претставува она што е невозможно да се репродуцира само со јазикот. Во огледалото, свеста, според Жан Пол Сартр, постои како „само по себе“ и ја доведува во прашање сопствената суштина, откривајќи го „ништото“. Дихотомијата апстрактно–конкретно и вербално–визуелно е трогателен и силен пример за тоа како визуелниот дизајн може да додаде длабочина и значење на текстот.

Конечно, калиграмите на Елена Пренцова зависат од внимателното порамнување на едноставните, но внимателно избрани зборови и графичките знаци со цел да се создадат внатрешно проширени значења. Нејзините остри вербални рефлексии, сраснати како една целина со динамичната разиграност на сликите, се привлечни и постојано создаваат нови интелектуални и перцептивни дразби за оние кои сакаат да им пристапат и да ги декодираат.

СКОПЈЕ

КАЛИНА МАЛЕСКА

Легендата за Високата зона

Авторите на Зоната на самракот и на други алтернативни светови и димензии во книгите и филмовите не успеале да смислат таква зона како онаа што постои во реалноста на Скопје – тоа е Високата зона. Таа зона-димензија се протега над четвртите катови во Аеродром и Ново Лисиче, но во неа не може да се влезе низ просторот, туку само низ временски процепи, наречени денови кога се исклучува водата, што се појавуваат ненајавено и чија зачестеност не може да се објасни со егзактните науки. Суштествата што живеат во Високата зона се почудесни и поневеројатни од сите други битија смислени во фантастичните и научнофантастичните приказни, зашто тие се единствени што можат да живеат без основната состојка на животот во целата позната вселена – водата. За Високата зона се раскажуваат многу легенди, но за да станете сведоци на уникатните и ненадминати начини на приспособување на битијата што живеат овде, ве поканувам некогаш да ја посетите – Висока зона.

Трамваи во Скопје

Кога Дафина почна да работи во Министерството за екологија, наномедицината беше стандарден метод на лекување „во светот“, веќе не беше малку познатиот феномен од пред неколку децении, во раниот дваесет и први век. „Во светот“, пак, беше стандарден израз на Дафина за да искаже колку малку нејзината земја и град беа во допир со најновиот технолошки

напредок, иако во текот на нејзиниот живот беа во допир повеќе отколку во минатото. Она што остана исто од минатото беше нивото на загадување во Скопје, кој, како што Дафина учеше во училиште, некаде во 2018 или во 2019 година бил прогласен за најзагадениот град во Европа и еден од најзагадените во светот.

Трамвај сигурно ќе го намали загадувањето, размислуваше Дафина, не знаејќи колку пати таа идеја се провлекла низ историјата на градот во кој живееше. Да не ми се смеат ако ја предложам? А зошто би ми се смееле? Ќе предложам шините да одат покрај кејот на Вардар, таму има доволно место, па сите што ќе сакаат да патуваат по таа линија ќе користат трамвај место автомобили и автобуси. Ќе се изгради за пет-шест години, докај 2043 година.

Дафина едвај чекаше да дојде следниот ден, нејзиниот прв работен ден во Министерството, за да ги сподели идеите со сè уште непознатите колеги. Кога влезе, се претстави, велејќи дека ја бара госпоѓа Костадиновска. „А, стигна ли, девојче“, рече госпоѓа Костадиновска, „ќе ти донесат маса, а ти во меѓувреме разгледај што работат другите.“ Неколку часа Дафина разгледуваше. Тања работеше на говор што требаше да го одржи на службено патување во странство, Иван правеше измени на Програмата за управување со вода.

„Ти си новата?“ ја праша Иван околу пладне. „Дојди да помогнеш со преводов. Имаме софтвер за вокабулар, така што од таму ќе ги извлечеш клучните термини. Имавме проблем со претходната што преведуваше“, ја предупреди Иван.

„Мислам дека за друго ќе ме ангажираат. Во светот преведуваат само професионални преведувачи“, се обиде да се извлече Дафина.

„Пих, во светот. Ова не е светот.“

Пред да замине тој ден, успеа да ја праша госпоѓа Костадиновска – поради некоја причина, само нејзе ѝ се обраќаа по презиме – кои ќе бидат нејзините обврски. „Има време за сè, уживај додека не сме ти натрупале работа“, рече госпоѓа Костадиновска. Потоа ја запозна Дафина со заменикот министер кој тој момент поминуваше покрај нив.

До следниот месец треба да ги убедам да ја прифатат идејата за трамваи во Скопје, размислуваше Дафина на пат кон дома по првиот работен ден. Идејата со трамваи ти е ептен промашена и демодне, ќе рече Иван. Тоа е најдобар начин да се намали загадувањето, ќе одговорам, уште го користат во многу градови. Нема место, тесни се улиците, ќе рече госпоѓа Костадиновска. Размислувајќи за тоа, ќе одговорам, ќе го поставиме покрај Вардар. Чекај, чекај, нема шанси, ќе рече Тања, луѓето ќе протестираат; возат точаци и џогираат

покрај Вардар, нема да дозволат таму да поминува трамвај. Може да се употреби кејот на левиот брег, ќе успеам да ги убедам. Немаме работници со соодветно знаење, ќе рече заменик-министерот. Ќе ангажираме андроиди од други земји во светот, ќе одговорам. Немаме доволно ресурси, ќе рече тој. Тогаш ќе планираме да се издвои од буџетите за следните години, ќе инсистирам. Во светот веќе сите автомобили возат на соларна енергија, ќе продолжи тој. Можеме ли да го оствариме тоа кај нас, ќе прашам. Тогаш ќе се согласат дека трамваите се поостварлива опција и ќе го почнеме проектот.

Следните неколку недели Дафина дозна што ќе ѝ бидат задачите. Немаше простор да се спомене трамвајот. Секогаш имаше некаква работа неповрзана со планирање на долгорочни проекти. Подготвуваше материјали за претстојна работилница, ја ажурираше тридимензионалната интерактивна веб-страница на која имаше задача да одговара на прашањата од граѓаните.

Еден ден се појавија неколку коментари кои на Дафина ѝ дадоа шанса да ја претстави својата идеја. Беше зима и, како и секоја зима во изминатите неколку децении, Скопје беше меѓу најзагадените градови во светот, поради што луѓето го обвинуваа Министерството дека не презело ништо за ефективно да го реши проблемот. Иван пиеше кафе. „Воздухот е ужасен“, Дафина почна разговор, „милион коментари имаше за тоа на интернет. Мораме да смислиме некое решение. Многу земји во светот користат методи за да го намалат загадувањето, а ние ништо. Заостануваме зад светот. Размислував... можеме да воведеме трамваи во Скопје.“ Иван ја погледна неколку секунди и продолжи да работи.

Дафина почна сличен разговор и со Тања. Тања воздивна. „Трамваи во Скопје? Зошто не си ја завршиш прво сегашната обврска? Вчера не ги ажурираше најновите информации на сајтот.“ „Ги ажурирав, ама имаше некои проблеми со сајтот.“

Дафина го побара заменик-министерот. „Имам план за воведување трамваи во Скопје“, почна Дафина и запре, очекувајќи ја неговата реакција, која изостана. Откако малку помолче, заменик-министерот рече: „Зошто не разговараш со госпоѓа Костадиновска?“

Ова на Дафина ѝ звучеше како охрабрување. „Те испратил кај мене за да се ослободи од тебе“, рече госпоѓа Костадиновска, „нормално, кога идејата е бесмислена.“ „Па, загадувањето...“ се побуни Дафина. „Нели те интересираше нанотехнологија? Преку тоа има многу поефикасни начини за намалување на загадувањето. Трамваите се многу поскапо решение. А да не ни споменувам

дека кејот на Вардар е единственото место каде што нема сообраќај, нема ваљда и него да го уништиме“, заврши разговорот.

Па, добро, не мора да е покрај Вардар, размислуваше Дафина на враќање дома. Во главата веќе го мапираше Скопје. Ќе одам во Катастар и ќе ги побарам урбанистичките планови. Или да не треба да одам во Завод за урбанизам? Ќе ми ги дадат плановите? Може ќе ги најдам на интернет. Ама нема да знам дали земјиштето е соодветно за градење. Ќе одам на Архитектонски факултет, може таму ќе ме ислуша некој архитект. И јас размислувам веќе подолго време за воведување трамваи во Скопје, ќе ми рече архитектот кога ќе го ислуша мојот план. Ќе му биде драго што уште некој размислувал на оваа тема. Ќе работиме заедно на плановите. Ќе му кажам за левиот брег на Вардар. Ќе ми даде аргументи зошто таму не може да се гради и ќе даде идеи за други маршрути. Ќе му кажам зошто една од тие маршрути не може да функционира. Не помислив на тоа, имаш право, ќе ми рече. Ќе дискутираме секој ден. До октомври или до ноември ќе направиме стратегија за шините. А финансии, ќе прашам. Работам на неколку проекти со неколку меѓународни организации, ќе рече, ќе се распрашам дали имаат некаков буџет.

Отиде на Архитектонски факултет и влезе во еден од кабинетите. „Хм, не оди тоа баш така“, рече човекот. „Рековте работите во Министерство, зошто не ја предложите идејата таму, а ние потоа можеме да ви дадеме совети, ако треба.“

На враќање дома, гледајќи во тридимензионалната виртуелна слика што се емитуваше од мобилниот, со допир ја отвори веста за најновиот развој на нанотехнологија во светот. Додека читаше, се обидуваше да ги задржи мислите на идејата за трамваите. Залудно. Мислите отидоа во друг правец. На справување со друг проблем со загадувањето. Се мразаше што верува во оваа идеја исто колку што веруваше и во идејата за трамваите. Се обиде да се одбрани со потсмешливост кон својот оптимизам, но без некој забележителен успех.

Ќе му речам на чичко ми да ме запознае со тие неговите пријатели кои се научници. Ќе им ја претставам идејата за нанотехнологија и тие ќе бидат заинтересирани. Заедно ќе ги истражуваме можностите. Ќе им кажам за најновиот развој на нанотехнологија во светот. Во вестите не се споменаа глинени предмети, но глинените предмети се дел од македонската традиција; можеби се дел и од други традиции. Како и да е. За неколку години, тимот научници и јас ќе откриеме методи врз база на нанотехнологија за да го

смениме составот на пластиката. Ќе смислиме материјал кој ќе биде сличен на глина и лесно ќе се распаѓа и нема да ја загадува Земјата, ама ќе ги има оние карактеристики на пластиката што ја прават толку барана. Тоа ќе ја направи пластиката целосно непотребна и веќе нема да се произведува. Ќе најдеме и начин да ги смениме молекулите на постојната пластика, така што лесно ќе се распадне и ќе исчезне од Земјата. Тоа ми звучи изводливо, размислуваше Дафина.

(Од збирката раскази „Скопје во високата зона“ во издание на Или-Или, Скопје, 2021)

ИНТЕРВЈУ

ДЕЈАН АЛЕКСИЌ

ПОЕЗИЈАТА ЈА ДОЖИВУВАМ КАКО ДУХОВНА ТАТКОВИНА

(Интервју со српскиот поет Дејан Алексиќ)

1. Вие сте еден од најзабележителните српски поети, со голема ерудитивност и многу препознатлив стил. Дали поезијата ќе го промени светот и дали е стихот влијателен како другите книжевни родови?

Често грешиме кога мислиме дека пред поезијата треба да поставуваме задачи и мисии. Едно од честите прашања е токму во врска со моќта на поезијата – дали под нејзино влијание ќе се промени светот. Нема. Но, затоа ќе може да се промени секој поединец кој ќе и се посвети. А ако се согласиме дека светот е апстрактен збир на поединци, тоа хипотетички значи дека така може да сепромени и светот.

2. Како што гледаме, во Вашата биографија се најмногу присутни книгите за деца. Дали е тоа Ваш доминантен ангажман во светот на книгите?

Сепак, поезијата ја доживувам како свој матичен простор. како еден вид духовна татковина. Книжевноста за деца ми е како мал исечок од здодевениот свет на возрасните. додека пишувам за деца, јас всушност комуницирам со детето какво што бев јас, и тоа ми е голема и доверлива одбрана од

бесмисленоста која на нас често се нафрлува од таканаречената „сериозна“ стварност. А и таа стварност е производ на некаква игра, многу често валкана, така што е подобро да си играш во светоткаде што играта е она што треба да биде – убавина на снаоѓањето во новите ситуации на радоста на духот.

3. За своите книжевни дела сте добиле голем број награди. Колку се наградите пресудни во ангажманот на еден книжевник?

Наградите и признанијата ги доживувам како убава и споредна работа. Би пишувал и кога не би имало награди. Тие на кои мотивот за пишувањето е само афирмацијата од било кој вид, обично не ја разбираат смислата на творештвото. Но, би бил неискрен кога би рекол дека наградите воопшто не ми значат. А и значат и на наградената книга, зашто донекаде ја засилуваат литателската рецепција. Иако, не сум сигурен колку тоа важи и за поетските книги. Знаеме дека насекаде кругот на читатели на поезија е скромно.

4. Вашиот прв роман „Јазол“ е исто така награден. Дали овој книжевен род ќе постане еден од Вашите следни литературни предизвици?

Не знам, а не знам затоа што сум искрен кон себе и кон она што го правам. Првенствено сум поет, а не раскажувач. Работата на тој роман ја доживувам како мал творечки инцидент, исчекор од сопствениот работен хоризонт. Тоа беше еден вид искушение. Тоа што сакав да го кажам не можеше да се каже без таков формат како што е романот. Работејќи на него научив по нешто и за сопствениот творечки менталитет. Мојот ум не е ум на раскажувач, како ни мојот јазик. Еден од најголемите проблеми на кои наидував пишувајќи го романот, беше во врска со јазикот. Во поезијата тој е кондензиран, има посебна економија, не се расфрлува. Стихот е есенција, а прозната реченица мора да биде питка и проодна. Беше напорно беше напорно да се скротува секоја реченица која со задоволство би се одметнала во стих.

5. Што Ве поттикнува да напишете книжевно дело и кои теми најмногу Ве возбуждуваат?

Секогаш станува збор за некакво трагање. Кога пишувам чувствувам дека присуствувам на нешто важно. Исто е и кога читам добра литература. Она за што пишувам најчесто е потребата индивидуата да ја открие вистината зад

вистината, стварноста зад стварноста, светот зад светот. Веројатно заради тоа кај мене е честата инверзија на свеотот и профаното, возвишеното и тривијалното. Поезијата ја разборам како клучалка низ која може да се сирне во просторите на појасните слики. зборовите се осетот на поетскиот вид, а наше е само да прогледаме.

6. Каде се наоѓа српската книжевност на европската и светска книжевна мапа и дали е доволно преведувана?

Неодамна работев на една студија во врска со преведувањето и промоцијата на српската книжевност во европските земји. целокупната слика е поразителна, но не изненадува. Книжевностите на „малите“ народи и јазици често бидуваат невидливи, во сенка на оние другите, доминантните. Општествата одговорни кон своите култури го разбираат тоа и вложуваат напори и средства таквиот статус барем да се ублажи. Кај нас тоа не е случај. За почеток, ние немаме национална агенција која би се занимавала со таквата работа. Нмаме ни стратегија и културна политика како тоа да се промени. Некој би рекол дека тоа чини многу. Точно е. Но, невидливоста и некултурата чинат повеќе.

7. Со што би се занимавале кога не би се занимавале со пишување?

Кога имав седум или осум години, сакав да бидам астронаут. Страшно се разочарав кога дознав дека Југославија нема вселенска програма. Ми бееш крајно неправедно што за тоа можат да фантазираат само американските и руските деца. Зошто астронаут? Можеби затоа што ние како деца во тоа време бевме излоени на такви содржини кои не поттикнуваа на авантури, откритија и наука, за разлика од денешните деца кои зјапаат во тик-ток. А можеби и затоа што отсекогаш сакав да ги посматрам работите од неутрална далечина. Да се види светот од одредена дистанца е многу возбудливо. Токму тоа го пружа и поезијата, Единствената разлика е тоа што наместо во всеелената, поетот се нурнува во вселената на свјот внатрешен свет.

